

ĮVYKIAI, PROBLEMOS, NUOMONĖS

LIETUVOS VALSTYBĖS DIENA SEINUOSE IR PUNSKĖ – **Petras Maksimavičius** 3

ŽMONĖS

ALDONA VAICEKAUSKIENĖ: KARTAIS SUSIPAINIOJAME NORĖDAMI BŪTI ORIGINALNESNI UŽ „SENAJĄ“ TAUTODAILĘ – **Jurgita Stankauskaitė** 6

TIKĖJIMAS

BRANGŪS IR MIELI SEIŪŲ PARAPIJIEČIAI BEI SKAITYTOJAI IR SVEČIAI! – **Kun. Jaroslav Kalinovskij** 10

SUTVIRTINIMO SAKRAMENTAS PUNSKO PARAPIJOJE – **Božena Bobinienė** 11

KULTŪROS BARUOSE

GIEDAME LIETUVOS VALSTYBĖS HIMNĄ 12

GAMTOS ŽAVESYS 14

TIK LAISVI UŽAUGAM DIDELI – **Irena Marcinkevičienė, Jan Herman, Jonas Vaičiulis** 24

IŠ MŪSŲ PRAEITIS

ASMENS DOKUMENTAI LIETUVOJE XX A. – **Gintaras Lučinskas** 16

ATKURTAS VYSKUPO ANTANO BARANAUSKO HERBAS 20

MININT PRIEŠ ŠIMTMETĮ VYKUSIAS KOVAS DĖL LIETUVOS VALSTYBĖS MŪSŲ KRAŠTE – **Janina Macukonienė** 21

SKELBIMAI

Viršeliuose:

Giedame Lietuvos valstybės himną:

- Punske (Virginijos Karčiauskienės nuotr.)
- Seinuose (Irenos Gasperavičiūtės nuotr.)

REDAKCIJOS ADRESAS

16-515 Puńsk,
ul. A. Mickiewicza 23

tel. / faks. (+48) 87 5161 416
www.e-ausra.pl
ausra@o2.pl

LEIDŽIA

Lenkijos lietuvių draugija
16-500 Sejny,
ul. Wileńska 9
tel. / faks. 87 5162 125

Vyr. redaktorė Irena Gasperavičiūtė
Redakcijos sekretorė Alicija Krakauskienė
Stilistė, korektorė Birutė Burdinaitė-Ołów
Techn. redaktorė Aldona Jonušonytė

KORESPONDENTAI: Petras Maksimavičius,
Eugenija Pakutkienė, Jurgita Stankauskaitė

Spausdino „Aušros“ leidyklos spaustuvė.

Numeris pasirašytas spaudai 2020-07-17

Rankraščiai taisomi ir trumpinami redakcijos nuožiūra. Redakcijos nuomonė nebūtinai sutampa su autorių nuomone.

Lenkijos lietuvių draugijos sąskaita

BS Sejny, ul. Powstańców Sejneńskich 1, 16-500 Sejny
Nr. 23 93540007 0000 0000 0198 0002
SWIFT / BIC kodas POLU PL PR

Zadanie pn. „Wydanie 24 numerów dwutygodnika „Auśra” zrealizowano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Ministerstwo
Spraw Wewnętrznych
i Administracji

Projektą „Lenkijos lietuvių tautinio sąmonin-
gumo ugdymas“ iš dalies remia Spaudos, radijo
ir televizijos
rėmimo fondas
(gauta parama per
projekto įgyven-
dinimo laikotarpį
– 6000 eurų).

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Mieli skaitytojai!

IRENA GASPERAVIČIŪTĖ

Liepos vidury – vidurvasaris. Dauguma atostogauja. Nors šiomet tos atostogos kitokios – mažai kas ryžtasi važiuoti į tolimus užsienius, daugiausia renkasi Lietuvos ar Lenkijos pajūrį. Kiti pasidžiaugia netoliese esančiais ežerais, miškais, švaria gamta. Beje, atrodo, kad jau ir mūsų miškuose pradeda rodytis grybai.

Neseniai rinkome Lenkijos prezidentą. Prieš antrąjį turą apklausa rodė, kad kova apylygė. Gal tai paskatino žmones eiti į rinkimus. Mat šįkart buvo pasiektas rinkėjų aktyvumo rekordas – balsuoti atėjo 68,12 proc. Šių metų rinkimai išskirtiniai ir tuo, kad pastebimas labai didelis rinkėjų susipriešinimas. O gal tai atvedė tiek daug žmonių prie balsadėžių. Laimėjus Andrzejui Dudai (Andrzej Duda) labai nedideliu skirtumu (apie 2 proc.) balsų kalbama apie negaliojančius rinkimus ir balsų perskaičiavimą. Kaip bus, pažiūrėsime.

Lietuvių visuomenės gyvenime liepa – tai Mindaugo karūnavimo diena, Žalgirio mūšio metinės, Dariaus ir Girėno žūties metinių minėjimas. Mindaugines šiomet šventėme kiek kukliau nei kasmet – Seinuose dėl karantino neįvyko planuotas renginys, tad Valstybės dieną paminėjome giedodami „Tautišką giesmę“. Aukščiausiu lygmeniu paminėtos Žalgirio mūšio 610-osios metinės. Į minėjimą atvyko Lietuvos ir Lenkijos prezidentai Gitanas Nausėda ir Andrzej Duda bei premjerai Saulius Skvernelis ir Mateuš Moraviecki (Mateusz Morawiecki). Ščecino lietuviai ir Mislibožo meras ateinantį sekmadienį kviečia į S. Dariaus ir S. Girėno žūties 87-ųjų metinių minėjimą.

Primenu, kad kitas „Aušros“ numeris bus jungtinis, tad reikės kiek ilgiau jos palaukti. Geros Jums vasaros ir smagių poilsio akimirku!

Lietuvos valstybės diena Seinuose ir Punske

PETRAS MAKSIMAVIČIUS

Šiais metais Lietuvos karaliaus Mindaugo karūnavimo diena minėta mūsų krašte šiek tiek kitaip negu kiekvienais metais. Artėjant liepos mėnesiui visi stebėjo susirgimų COVID-19 statistiką ir svarstė, ar kaip kasmet pavyks surengti Karaliui Mindaugui skirtus koncertus, ar tautiečiai susirinks giedoti Lietuvos himną. Tokį minėjimą paprastai rengdavo „Lietuvių namai“ Seinuose, Suvalkų miesto lietuviai, o į Punksą giedoti himno iš Lietuvos pasienio pėsčiomis ateidavo didelis būrys lietuvių.

Vis dėlto, nepaisant prasto oro ir vis dar plintančio viruso – Lietuvos himnas mūsų krašte skambėjo, o žmonės džiaugėsi ne tik Lietuvos valstybės švente, bet ir tuo, kad po ilgos pertraukos galėjo susitikti ir pabendrauti.

Šiuo neįprastu laiku rengėjų planus labiausiai „sujaukė“ LR užsienio reikalų ministras Linas Linkevičius, kuris liepos 6 d. nusprendė apsilankyti Seinuose ir Punske. Tai lėmė, kad iš virtualios erdvės labiau sugrįžome į tikrą pasaulį. Vizitas buvo prasmingas, kadangi Lietuvos diplomatinės vadovo apsilankymas Seinuose ir Punske Lietuvos valstybės dienos proga turėjo ne tik simbolinę prasmę. Vizito metu aptarti svarbūs ypač su lietuvių švietimu susiję klausimai, įvyko susitikimai su Seinų miesto, Seinų apskrities ir Punsko savivaldybės vadovais.

Susitikime su Seinų miesto burmistru A. Novalskiu (A. Nowalski) ir Seinų apskrities vadovo pavaduotoju Antanu Baudžiu ministras aptarė

Lietuvos ir Lenkijos pasienio regionų bendradarbiavimo stiprinimo galimybes. Jis pažymėjo, kad dėl COVID-19 pandemijos susiklosčiusi situacija parodė, jog kaimyninių valstybių bendradarbiavimas yra nepaprastai svarbus. „Todėl artimiausiu metu turėtų būti sudaryti atitinkami tarpvalstybiniai susitarimai, reglamentuojantys specialių tarnybų bendradarbiavimą krizinėse situacijose, sienos kirtimą ir technikos gabenimą per sieną. Taip pat turime didinti gyventojų atsparumą įvairioms grėsmėms“, – sakė L. Linkevičius.

Seinų miesto burmistras prašė paremti jo pastangas gerinti Lietuvos ir Lenkijos pasienio regionų susisiekiimo infrastruktūrą, skatinti verslumą, pritraukti investicijas. Pasak jo, Lietuvos ir Lenkijos vyriausybės turėtų daugiau dėmesio skirti šio regiono gyventojams ir skatinti pasienio ekonomikos plėtrą. Jis pritarė ministrui, kad tokiu būdu didėtų gyventojų atsparumas įvairioms grėsmėms ir tuo pačiu saugumas vadinamajame Suvalkų koridoriuje.

Susitikime su Punsko savivaldybės administracija ir Lenkijos lietuvių organizacijų, švietimo bei kultūros įstaigų vadovais L. Linkevičius aptarė lietuvių švietimo ir kultūros klausimus. Kalbėta apie mokyklų finansavimo, vadovėlių leidybos problemas, lietuviško vaikų darželio kūrimą Suvalkuose.

L. Linkevičius ir jį lydinti delegacija dalyvavo Karaliaus Mindaugo karūnavimo dienos šventėje prie Punos ežero. „Tautiškos giesmės“ giedojimo ceremonijos metu ministras

LR užsienio reikalų ministras L. Linkevičius susitikime su Seinų miesto burmistru A. Novalskiu

pasveikino susirinkusiuosius, naujam konsulato Seinuose vadovui, ambasadoriui Remigijui Motuzui įteikė Lenkijos užsienio reikalų ministerijos raštus dėl egzekvatūros suteikimo. Sveikinimo žodžius tarė LR ambasadorius Lenkijoje Eduardas Borisovas ir LR konsulato vadovas, ambasadorius R. Motuzas. Jis savo kalboje pažymėjo, kad Seinų ir Punsko kraštas jam gerai pažįstamas, kadangi prieš daugelį metų, kai vadovavo Tautinių mažumų ir išeivijos departamentui prie LR Vyriausybės, labai dažnai teko spręsti įvairias lietuvių tautinės mažumos Lenkijoje problemas. „Aš džiaugiuosi, kad po daugelio metų vėl turiu galimybę sugrįžti. Šiandien paskaičiavau, kad pirmą kartą į šį kraštą atvažiavau prieš 25 metus“, – kalbėjo konsulato vadovas. Renginio dalyviai R. Motuzą pasveikino garsiais plovimais, tarsi dėkodami už ankstesnę paramą kultūrinei veiklai ir lietuviškam švietimui. Ypač seiniškiai prisimena, kad LR švietimo ir mokslo ministro R. Motuzo parama, kuriant Seinų lietuvių „Žiburio“ mokyklą, buvo neįkainojama.

Šventės metu ministras L. Linkevičius įteikė apdovanojimus Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro organizuotame konkurse „Lietuvos kovų už laisvę ir netekčių istorija“ laimėjusiems prizines vietas Punsko Kovo 11-osios licėjaus mokiniam Ronaldui Jankauskui ir Greta Bobinaitei bei mokytojai Alicijai Krakauskienei.

Apsilankęs Seinuose ir Punske L. Linkevičius pagerbė Berznyko kapinėse palaidotų Lietuvos savanorių atminimą, kartu su Seinų miesto bei apskrities vadovais padėjo gėlių prie vyskupo Antano Barausko ir Smolensko katastrofos aukų atminimo paminklų.

Liepos 6-ąją minėdami Karaliaus Mindaugo karūnavimo dieną ne visada susimąstome apie šios šventės reikšmę ir prasmę. Žinome, kad Mindaugas Lietuvos karaliumi buvo vainikuotas 1253 metų liepos 6 dieną. Sakome, kad jo karūnavimas užbaigė Lietuvos valstybės kūrimą.

Ką gi iš tikrųjų Lietuvai ir mums,

gyvenantiems Suvalkų trikampyje, reiškia Mindaugo nuveikti darbai ir palikimas? Kodėl kiekvienais metais liepos 6-oji Lietuvoje minima kaip Valstybės diena, o Lietuvos prezidentai valstybės vardu Lietuvos ir užsienio piliečiams teikia apdovanojimus už nuopelnus Lietuvos Respublikai? Kodėl kiekvienais metais liepos 6-ąją Seinuose, prie „Žiburio“ mokyklos, „Lietuvių namuose“ ar prie lietuvių poeto ir Seinų vyskupo Antano Barausko paminklo, giedamas Lietuvos himnas?

Grįžkime į XIII amžių. Susiformavusioms

pagrindinėms Lietuvos žemėms, augantiems miestams, gausėjantiems pirkliais ir amatininkams reikėjo vieningos apsaugos ir valdymo struktūros. Kad būtų galima ramiai dirbti žemę, prekiauti, valdyti ir ginti kraštą, reikėjo **valstybės**.

Jau 1236 m. šaltiniuose minima Mindaugo Lietuva kaip žemių vienytoja. Vienijimas truko kurį laiką. Reikėjo palenkti savo pusėn ne tik kitus Lietuvos žemių kunigaikščius, bet ir atremti Haličo, Voluinės kunigaikščių ir Kalavijuočių ordino antpuolius.

Netrukus Lietuva iškyla kaip dominuojanti jėga regione. 1209 metais Henrikas Latvis pažymi: „*Tuo metu lietuviai taip viešpatavo šiuose kraštuose: Rusijoje, Livonijoje ir Estijoje, gyvenančioms gentims, tiek krikščionių, tiek pagonių, kad retas kas drįsdavo gyventi savo kaimeliuose.*“

„Eiliuotoje Livonijos kronikoje“ Mindaugas jau vadinamas „aukščiausiuoju karaliumi“. 1236–1245 m. Lietuvos valstybė sujungė didžiąją dalį lietuvių žemių: Aukštaitiją, Žemaitiją, pietinę kuršių ir šiaurinę jotvingių dalį. Karinį Lietuvos dominavimą,

karo žygių dažnumą slavų gyvenamose teritorijose pastebėjo ir Europos valdovai.

Mindaugas buvo išvalgus politikas ir sumanus diplomatas. 1250 m. pabaigoje ar 1251 m. pradžioje jį ir jo artimuosius pakrikštijo Kulmo vyskupas. Tokiu būdu iš Ordino buvo atimtas pretekstas pulti Lietuvą, turint tikslą ją pakrikštyti. 1253 m. buvo įsteigta Lietuvos vyskupija, o vyskupu tapo Mindaugo nurodytas kandidatas. Tai buvo visų pirma juridinis aktas, kuris atvedė į **1253 metų liepos 6 dieną, kai Mindaugas buvo karūnuotas Lietuvos karaliumi.**

Karūnavimas, atrodo, įvyko Vilniuje naujai pastatytoje katedroje. Tai buvo didelis Mindaugo pasiekimas. Lietuva tapo pilnateise Europos valstybe. Ji atsivėrė pasauliui. Tai buvo ne tik tarptautinis Lietuvos pripažinimas, bet ir nuolatinių diplomatinių santykių su užsienio valstybėmis pradžia. Būtent dėl to Mindaugo vardas buvo įamžintas kaimyninių šalių šaltiniuose. Ir mums Mindaugas išskyla kaip pirmasis neabejotinas Lietuvos valdovas.

Centralizuotai valstybės valdymo sistema dar reikėjo ją įgyvendinančios stiprios struktūros. Tam tarnavo artimų Mindaugui žmonių grupė – taryba. Ją sudarė Mindaugo sūnūs, vyresnieji kunigaikščiai. Valdovo dvaras buvo specializuota atskirų gyvenimo sričių tvarkymo tarnyba. Žemes, valsčius, esamas pilis valdė valdovo paskirti vietininkai. Jo turėtas turtas, brangenybės tapo valstybės izdo užuomazga. Valstybės izdas kauptas iš karo žygių, duoklių, maitų. Pinigai buvo sidabro lydiniai – lietuviški ilgieji.

Kur buvo Mindaugo būstinė, istorikai ligi šiol aiškiai neatsakė. Ar tai buvęs Naugardukas, Kernavė, ar legendinė Voruta? O gal dabartinė Lietuvos sostinė Vilnius, kur vis daugiau atrandama tai įrodančių archeologinių radinių?

Didelę reikšmę Mindaugo gyvenime turėjo jo žmona Morta. Nors istorinių šaltinių išlikę mažai, tačiau iš jų žinome, jog karalienė Morta rėmė energingą ir ryžtingą valdovą, guodė, kai jį slėgdavo sunkių apsisprendimų našta.

Vienvaldystė lengvino valstybės centralizavimą, žemių sujungimą, tačiau kėlė daug vidinių problemų. Viena jų – karaliaus krikštas ir lietuviams tuo metu nesuprantamos katalikybės priėmimas. Laikui bėgant Mindaugo šalininkų mažėjo. Naudodamasis tokia padėtimi, Daurmantas dėl asmeninės nesantaikos 1263 metų rudenį nužudė Mindaugą ir du jo sūnus – Ruklį ir Rupeikį.

Lietuvos karaliaus mirtis nesugriovė valstybės pamatų, kadangi jie tuo metu jau buvo tvirti. Tačiau

tai apsunkino jos vidaus ir užsienio politiką.

Lietuvos valstybė išliko, o tai didžiausia vertybė lietuvių tautos istorijoje. Mindaugas pirmasis Lietuvai nutiesė kelią į Vakarų Europos civilizaciją. Vienintelis išrūpino jai karaliaus karūną.

Mes, gyvenantys Seinų–Punsko–Suvalkų trikampyje, taip pat esame šios istorijos dalis. Mindaugo sukurta Lietuvos valstybė nuo viduramžių iki naujausių laikų veikė ir veikia mūsų gyvenimą. Todėl dar kalbame lietuviškai, liūdime, kai Lietuvą iš-tinka nelaimės, ir džiaugiamės, kai jos vadovai ryžtingai tęsia Mindaugo pradėtą Lietuvos įtakos stiprinimą europinės civilizacijos tvirtovėse ir praturtina jas unikaliomis lietuviškomis vertybėmis.

Iš kairės: LR ambasadorius Lenkijoje E. Borisovas, LR konsulato Seinuose vadovas, ambasadorius R. Motuzas, LR užsienio reikalų ministras L. Linkevičius prie Lietuvos savanorių kapų Berznyke

Aldona Vaicekauskienė: Kartais susipainiojame norėdami būti originalesni už „senąją“ tautodailelę

JURGITA STANKAUSKAITĖ

Ši kartą apie tautodailelę kalbuosi su Punsko mokyklos mokytoja Aldona Vaicekauskiene. Ją vadinti vien mokytoja būtų didelis nusikaltimas. Tai žmogus, kuris turėjo nueiti kalnuotą ir akmenuotą kelią, kad savo stiprią jungtį su lietuvių kalba, kultūra, istorija ir tradicijomis paverstų darbais, perduodamais jaunoms mokinių kartoms. Todėl jos pačios sukurtų darbų, kuriuos būtų galėjusi kaupti, beveik nėra, nes, kaip pati sako, viskas atsispindi jos mokinių darbuose ir pasiekimuose arba puošia giminių namus. Mokytoja dėl nepaprasto užsispyrimo ir drąsos pasiekė tikslą – pirmiausia įkurti Punske tautodailės muziejų, po to sudaryti puikias sąlygas tautodailei plėstis ir ieškoti naujų jos pritaikymų greitoje kasdienybėje. „Šimtavirvis“ – tai A. Vaicekauskienės išsipildžiusių svajonių erdvė, kurioje gimsta šiaudais, medžiu ir siūlais kvėpiantys darbai ir pokalbiai.

Jurgita Stankauskaitė: Pavėdžiokite savo keliu iki tautodailės...

Aldona Vaicekauskienė: *Mano kelias iki tautodailės, galima sakyti, savamokslis. Studijos nebuvo nukreiptos ta linkme, o namuose buvę kitų darbų. Gimiau ir augau Vaitakiemyje, Bronės ir Jono Aleksų šeimoje. Augau be močiutės ir senelio, nes jie jau seniai buvo iškeliavę Anapilin. Mama į marčias buvo atėjusi iš Rimkežerių kaimo, tai su jos*

pusės seneliais nedažnai tekdavo susitikti. Mano mama savo gražiausius jaunystės metus praleido Lietuvoje, nes 1941 m. jos tėvas Vincas Kmiečiauskas su visa šeima turėjo palikti Rimkežerius ir išvažiuoti į Lietuvą. Bastantis iš vienos vietos į kitą jaunoms mergaitėms nebuvo kada užsiimti kokiais darbais. Jiems grįžus po karo į Lenkiją ir radus apgriuvusius namus, kuriuose šeiminkavo jau kiti, reikėjo eiti tarnauti, kad užsidirbtų duonai, apsėtų laukus. Mamos dvi seserys išmoko siūti, o teta Julė, pasilikusi namie prie tėvų – austi. Ji ir savo seseriai, t. y. mano mamai, padėdavo suverti siūlus lovatiesėms. Paruoštą audinį padėdavome mamai austi ir mes, vaikai.

Mama atėjusi į marčias rado nemažą ūkį. Namuose gyveno nemažai asmenų. Teko jai nudirbti moteriškus ir vyriškus darbus, o vėliau auginti savo penketą vaikų. Mes paūgėję irgi privalėjome padėti buities, o vėliau ir ūkio darbuose.

Nuo pat vaikystės norėjau siūti. Prisimenu, kad suknelę lėlei (pačios

lėlės nebeprisimenu) pasiuvau siuvamąją mašina pas netoliese gyvenančius Staskevičius. Jų vyresnioji dukra padėjo įverti siūlą, dar ir audinio skiautelių davė. Labai sunku buvo suderinti tolygų mašinos sukimąsi ir audinio nukreipimą. Turbūt tai buvo labai didelis

Prie Vaclovo Krakausko 2020 m. pagaminto ir Aldonos Vaicekauskienės nudažyto kuparo

Jurgitos Stankauskaitės nuotr.

emocinis išgyvenimas, kad tą įvykį prisimenu iki šiandien. Vėliau įsigijau savo siuвамąją mašiną.

Būdama vaikas, mėgdavau nubėgti pas kaimynus Kačinskus. Senovinė medinė troba iš kitų išsiskyrė savo popierinėmis užuolaidėlėmis, kurios buvusios ant visų virtuvės langų.

Didžiulė atvira spinta su lentynomis taip pat buvo papuošta popieriniais karpiniais. Man buvo labai įdomu, nes pas mus ir kitus kaimynus tokių nebuvo. Toje pačioje kaimo linijoje gyvenusių Stanelių gerojoje trobos dalyje buvo spinta, papuošta labai dailiais „brolukų“ raštais išsiuvinėtomis servetėlėmis, o vietoj durų, jungiančių dvi patalpas, nuo durų staktos iki apačios kabojo drobės gabalai, kurie šonuose ir viršuje buvo išsiuvinėti gėlių žiedais bei šakelėmis. Gražiai siuvinėjo kita mūsų kaimynė – Magdalena Markevičienė. Pas ją nubėgau, kad parodytų, kaip išsiuvinėti pilnavidurį raštą. Mano jaunystės laikais buvo madinga pasipuošti palaidinukę ar kitą drabužį išsiuvinėtais raštais. Pas savo drauges Seivuose pamačiau, kaip viena iš jų audžia juostas. Danelė dirbo audimo fabrike ir buvo išmokusi apsimesti rinktines juostas, todėl jos paprašiau, kad ir man parodytų. Tada atrodė, kad tai gana sudėtingas darbas. Iš karto neišmokau.

Kalbant apie studijas, labai svajojau apie lietuvių kalbą. Su klasės draugu Romu S. parašėme laišką į „Gimtąjį kraštą“ (leidinys buvo skirtas lietuviams užsienyje), kad norime studijuoti Vilniaus universitete, nes perskaitėme žinutę, jog tokia galimybė gali atsirasti. Tais metais išvažiavo būrys žmonių iš mūsų krašto, bet mūsų nieks nepasiūlė, nors abu mokėmės pakankamai gerai.

Pradėjau mokytis Varšuvos universiteto Balstogės filiale. Pirmoji mano kryptis – pradinis mokymas su praktiniais ir techniniais užsiėmimais Balstogės mokytojų

aukštojoje mokykloje. Studijuojant krypties pavadinimas buvo pakeistas – liko tik praktiniai ir techniniai užsiėmimai. Išskyrus metalo darbus, studijų metais tautodailės lyg ir nebuvo. Programa siekta mokinius supažindinti su medžiagomis, technologijomis, braižyba.

Mano darbo pradžia buvo labai sunki. Punsko mokyklos dirbtuvė nebuvo visai paruošta vesti tokias pamokas. Nebuvo nei vadovėlių, nei pratybų sąsiuvinii. Mokytojas buvo paliktas pats sau. Iš didelio poreikio ir noro bent šiek tiek mokinius sudominti savo dalyko pamokomis, pradėjau ieškoti būdų, kaip kitaip pateikti siūlomas temas mokymo programoje. Ėmiau domėtis savo krašto rankų darbo dirbiniais ir tautodaile. Taip teko mokytis visą gyvenimą. Mokausi dar ir dabar, nors mokykloje jau nebedirbu.

J. S.: Mokytojo darbą drąsiai galima vadinti gyvenimo misija.

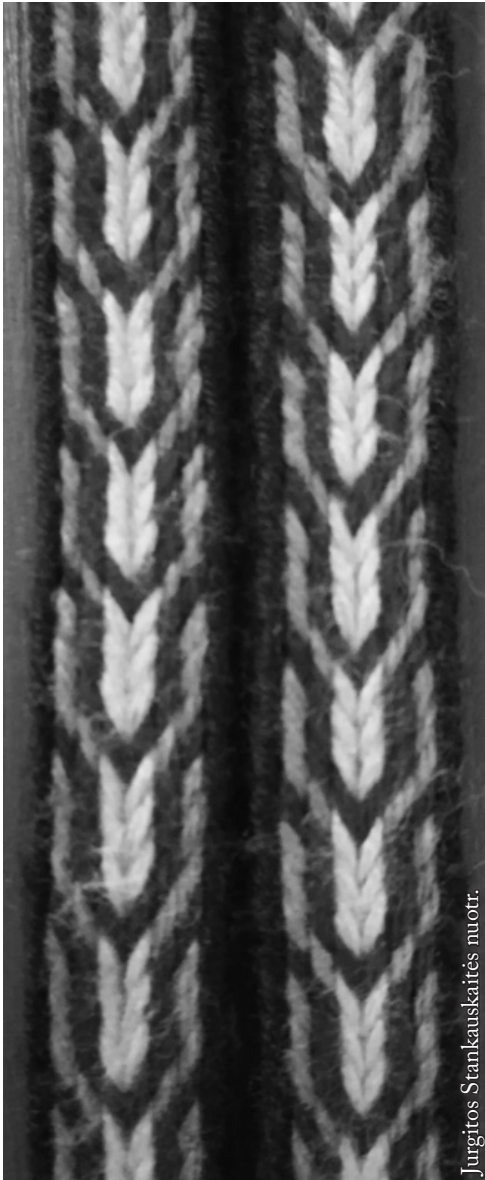
Jūsų darbas mokykloje yra didžiulė misija išmokyti arba bent leisti prisiliesti mokiniams prie lietuvių tautodailės. Kaip jie prie jos prieina? Kaip jie ją vertina, kaip supranta?

A. V.: Mokykloje man teko ne tik darbų, bet ir dailės pamokas vesti. Pradžioje labai trūko lietuviškos terminologijos. Licėjaus direktorius man davė nedidelį dailės terminų žodynelį. Tai buvo visa metodinė medžiaga. Nuvykusi į lietuvių kalbos kursus Vilniuje, visiems dėstytojams

sukau galvą, kad man reikia lietuviškų vadovėlių, bet jie atsakydavo negalintys padėti, nes vadovėlius, kuriais naudojasi mokiniai, mokslo metų pabaigoje privalo grąžinti. Visgi pobūviai Vilniuje turėjo prasmę. Pavykdavo išprašyti vieną kitą paskaitą apie daile, aplankyti dailės galerijas, knygynus. Aukso neparsiveždavau, bet knygų ir dailės dalykėlių įsigydavau. Poreikiai buvo žymiai didesni ir noras sudominti mokinius Lietuvos kultūra bei daile be galo didelis. Tuomet trūko literatūros. Atsimenu, kaip džiaugiausi, kai atsirado galimybė įsigyti Lietuvoje leistus vadovėlius dailės ir technologijų dalykams. Kartu ir šiek tiek apgailėstavau, kad taip vėlai atsirado tokia galimybė. Spalvoti, estetiški vadovėliai jau savaime buvo dailės priemonė. Ar pavyko sudominti mokinius? Tikrai ne kiekvieną. Geros darbo sąlygos mokiniams susidarė tik įsteigus „Šimtavirvio“

Aldona Vaicekauskienė pinanti juostą

Jurgitos Stankauskaitės nuotr.

Vytinė juosta su pačios Aldonos sugalvotu tulpių raštu

dirbtuves. Moksleiviams nereikėjo ieškoti jokių medžiagų, darbo vieta buvo paruošta, programa priderinta prie sąlygų. Jie labai noriai ateidavo į dirbtuves ir ausdavo dvinyčius ir keturnyčius audinius, prijuostas, juostas. Darydavo sodus, karpinius, veldavo vilną, nerdavo staltieses ant rėmų ir kitus darbelius. Mokinių geriausi darbai patekdavo į parodas, o konkurse laimėdavo prizines vietas. Tai buvo proga palyginti savo darbelius su kitų, įvertinti savo gebėjimus, pasidžiaugti pasiekimais. Gana reikšmingas tautodailės

etapas mokykloje yra susijęs su muziejumi „Senoji klebonija“. Muziejų pradėjau kurti nuo audinių. Pirmoje parodoje 1996 m. buvo eksponuojamos lovatiesės, staltiesės, rankšluosčiai, takeliai. Su eksponatais ir krašto tautodaile stengiausi supažindinti moksleivius per pamokas, skatinau juos domėtis močiūčių skryniuose esančiais senoviniais daiktais. Iš mokinių suneštų eksponatų savo kabinete surengiau keletą parodų. Kiekvieną daiktą stengdavomės išanalizuoti pagal paskirtį, raštus, spalvų derinius. Prisimenu seseris Gasperavičiūtes, kurios į pamoką atsinešė močiutės senovines juostas ir pagal tuos pavyzdžius išaustas jų kopijas. Tai buvo susiję ir su mano domėjimusi tautiniu kostiumu. Besimokydama Torunės universitete, rašiau diplominį darbą apie krašto šokius ir ratelius bei senovinę aprangą. Su mokiniais bandėme atkurti tautinio kostiumo detales. Mergaitės siuvinėjo marškinių rankoves ir apykakles, pagal senoviškus pavyzdžius kūrė pabriuvėlius, kuriuos pačioje „Gimtinės“ ansamblio gyvavimo pradžioje dėvėjo moterys. „Šalcinlio“ mergaitėms siuvome karūnelės.

J. S.: Suprantu, kad per Jūsų rankas perėjo begalės įvairių senojo lietuvių meno darbų: nuo popierinių karpinių iki augalinių verbų. Mokiniai turėjo galimybę pasirinkti.

A. V.: Pradėjau nuo paprastų, lengvai įsigyjamų medžiagų ir nesunkiai atliekamų darbų. Kiek prisimenu, tai buvo mūsų krašto kryžių ir medinių pastatų albumai. Fotografavome, piešėme, darėme brėžinius. Vėliau ėmėmės lietuviškų verpsčių su įmantria ornamentika. Neturėjome sąlygų jų padaryti iš medžio, todėl piešėme, lipdėme iš šiaudelių. Nesunkiai prieinama medžiaga buvo špagatas, tad makrame

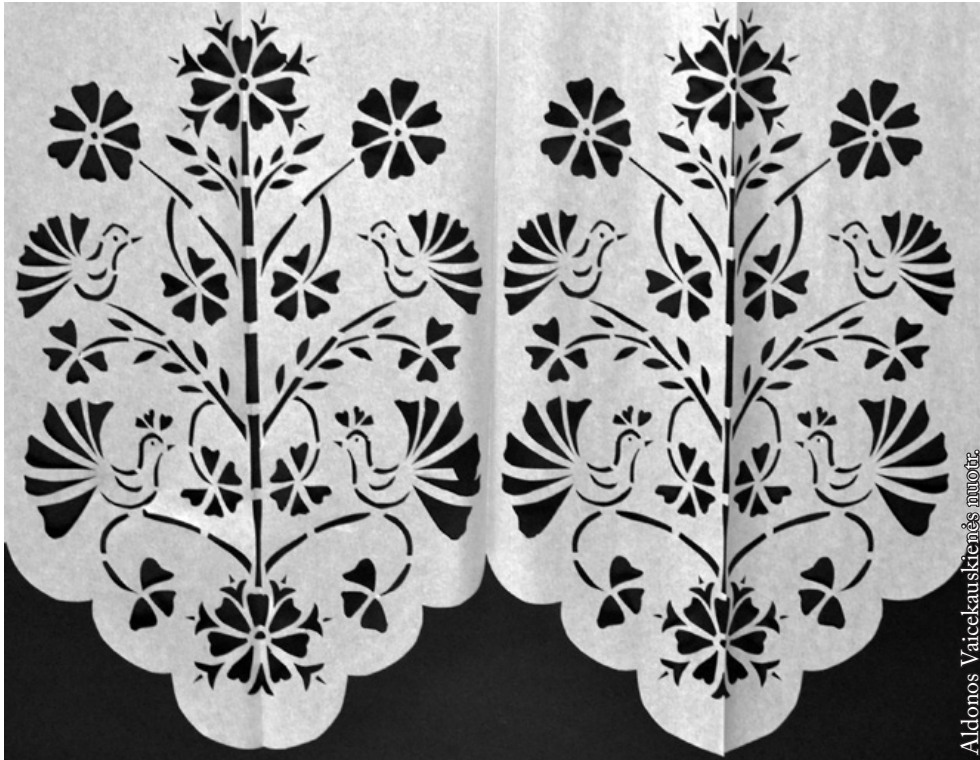
technika rišome ne tik verpstes, bet ir kitus darbelius. Per technologijų pamokas nėrėme pagalvėles ant rėmų, kurias puošdavome bumbulais. Labai tiko elastinis storas siūlas – gražiai susiformuodavo rutuliukai. Tokiu būdu seniau gamindavo lovatieses, tik bumbulų būdavo iš vilnonio spalvoto siūlo. Atsimenu tokių spalvotą lovatiesę mūsų senoje troboje Vaitakiemyje...

Kada susižavėjau lietuviškomis verbomis, gerai nebeprisimenu, bet gal 1987 m. paruošiau mokinius pavasario konkursui, kuris vyko Vengožavo muziejuje. (Tada nebuvo atskiros kategorijos vaikams, todėl visą laiką svajojau apie konkursus, kuriuose turėtų galimybę dalyvauti vaikai ir jaunimas. Kiekvienas

Aldonos Vaicekauskienės rinktinė juosta

Aldonos Vaicekauskienės nuotr.

Aldonos Vaicekauskienės nuotr.

2016 m. pagamintas karpiny

dalyvavimas ir laimėjimas konkurse juos skatina labiau domėtis savo krašto tautodaile.) Nesinorėjo kopijuoti Vilniaus krašto verbų. Labai įstrigo kunigo pasakyta pastaba, kad Jėzui žengiant į Jeruzalę klojo žalias palmių šakeles. Taigi teko sujungti žalias šakeles su sausais gėlių žiedeliais. Taip ir susiformavo savotiškos šio krašto verbos. Įkūrus Lenkijos lietuvių etninės kultūros draugiją, pirmas suplanuotas renginys buvo konkursas, skirtas velykiniam paprotiniam menui. Velykų laikotarpis ilgas: nuo Verbų sekmadienio iki Atvelykio. Prieš didžiausią pavasario šventę tvarkoma aplinka, gražinami namai, tad savaitė prie verbų ir margučių reikėjo pridėti karpinius ir sodus, kuriais buvo puošiami namai. Į konkursą juostos atėjo irgi kaip vidaus papuošimas, nes tam tikru laiku parsivežtas plačias juostas iš Lietuvos kabindavome ant sienos. Taip per dvidešimt metų šios sritys dominavo mano programoje. Juolab kad įsikūrus gimnazijoms technikos ir meninio ugdymo pamokoms buvo

skirta didelė laisvė. Dar anksčiau buvau paruošusi ne vieną margučių ir kitų tautodailės darbelių parodą Punsko mokyklos svetainėje. Margučius mokykloje su moksleiviais marginti pradėjau tada, kai klasėse sumažėjo mokinių ir darbą buvo galima geriau prižiūrėti: kad vaškas neišsiliėtų ir nieks nenudegtų rankų.

Dar viena sritis – juostos. Ėmiausi su mokiniais rinktinių juostų meno, bet didelėse klasėse tai buvo sudėtingas procesas. Pavykdavo tik patiems gabiausiems. Lengviau buvo su vytinėmis. Nuvykusi su folkloro grupe į stovyklą Marijampolėje, pramokau vytinių juostų technologijos. Pasirodė, kad ši labai sena technika žymiai geriau tinka ir didesnėms grupėms. Vytines juostas mielai ausdavo ir mergaitės, ir berniukai.

J. S.: Ar yra koks receptas arba nerašyta taisyklė, sakanti, kaip reikėtų prieiti prie tautodailės? Juk ne prie visų, kaip sakoma, senasis menas limpa.

A. V.: Tautodailės sąvoka yra žinoma visame pasaulyje. Dažnai vartojamas sinonimas „liaudies dailė“, kadangi tautodailė ir yra tautinė dailė. Tai viena iš trijų liaudies meno dalių, kuri eina šalia liaudies architektūros ir folkloro. Visų pirma tautodailė nėra senasis menas. Tai tautos dvasinės ir materialinės kultūros dalis, kuriama iki pat šių dienų. Tautodailė, kaip ir gyvenimo sąlygos, kaip visas menas, keičiasi. Atsiranda naujos medžiagos, technologijos, žmonių poreikiai. Daug įvairių pavyzdžių galima rasti internete, pamatyti mugėse, bet ne viskas yra tautodailė ir ne viską reikia kopijuoti. Kartais susipainiojame norėdami būti originalesni už „senąją“ tautodailę. Ji susijusi su veiksmu, kūryba, bet ne visiems žmonėms to reikia. Gyvename geriau. Daugiau laiko skiriame pramogoms, o tautodailei reikia pastangų, kūrybos. Pasikeitė mūsų buitis. Nėra reikalo megzti kojinių, raštuotų pirštinių, kepurių ar megztinių. Nebrangiai galime visko nusipirkti parduotuvėse. Kur dėsi juostą, jeigu neturi savo kostiumo? Namai tampa minimalistiniai ir dauguma stengiasi daiktų nekaupiti, bet palubėje pasikabinti sodą, kad skleistų gerą energiją, kiekviename būste tinka. Jau pats šiaudas tai natūralus dalykas, skleidžiantis šilumą. Karpiniu galime pasipuošti ir šiuolaikinio namo langą. Turiu viltį, kad prisistotinę masinės gamybos daiktų mūsų vaikai ar anūkai gal sugrįš prie ištakų, prie natūralių medžiagų ir rankų darbo daiktų.

J. S.: Manau, kad to link einame. Ne būriais, ne staigiomis bangomis, ko, manau, net nereikėtų tikėtis, bet individualistai, persisotinę dirbtinumu, ir susipratę asmenys atsigręžia į natūralumą, kuriuo kartais net nekaltai užkrečia kitus.

Brangūs ir mieli Seinų parapijiečiai bei skaitytojai ir svečiai!

KUN. JAROSLAV KALINOVSKIJ

Šiais Viešpaties metais, tebesitęsiant pabodusiai koronaviruso pandemijai, laikantis atsargumo priemonių, Seinų dekanato dekanas, Seinų parapijos klebonas prašymu į Seinų kolegialinę baziliką sustiprinti lietuvių tikėjimą Elko vyskupas ordinaras Jeży Mazuras (Jerzy Mazur) pakvietė Kaišiadorių vyskupą dr. Joną Ivanauską. Seinų lietuviams buvo suteiktas Sutvirtinimo (lot. Confirmatio) sakramentas. Šventoji Dvasia nužengė ant 32 jaunikaičių. Viena avelė buvo iš Smalėnų parapijos.

Liturginę asistą sudarė šv. Mišių patarnautojai – ministrantai, beveik visi (išskyrus vieną) Sutvirtinimo sakramento kandidatai. O tai buvusi pontifikalinė asista (pontifikalinė – popiežiškoji, diecezijos lygmeniu būtų vyskupiškoji). Kai kurie jaunuoliai pirmą sykį patarnavo per Mišias. Jie savo misiją atliko nuo pradžios iki galo, net gavę Šventąją Dvasią nepabėgo, pasiliko savo tarnystės vietoje.

Mišios prasidėjo iškilminga procesija. Iš zakristijos per šoninę navą įėjome į centrinę navą prie altoriaus. Po vyskupo pasveikinimo sveikinimo žodį tarė prelatas Zbignevas Bzdakas (Zbigniew Bzdek), parapijos klebonas, dekanas, Seinų–Vygrių kolegialinės kanauninkų kapitulos prepozitas (pirmininkas). Kaip šios vietos žemiškasis valdytojas, administratorius ir klebonas, pasveikino vyskupą, sutvirtinamuosius ir visą liaudį, pavedė vyskupui atlikti tai, ką Šventoji Dvasia norinti atlikti per jo tarnavimą jaunikaičiuose. Iškilmėse dalyvavo ir Punsko klebonas, Seinų dekanato vicedekanas, Seinų–Vygrių kanauninkų kapitulos gremialinis kanauninkas, Vilkaviškio vyskupijos katedros garbės kanauninkas ir linksmas žmogus Česlovas Baganas.

Dievo Žodžio liturginius skaitinius skaitė sutvirtinamieji, psalmę giedojo choristai, o Gerąją Naujieną paskelbė Kaišiadorių vyskupijos kurijos

ilgametis kancleris Gediminas Antanas Tamošiūnas. Po to klausėmės ganytojo žodžio. Per pamokslą vyskupas atkreipė dėmesį į meilę tarp Dievo ir žmogaus, tarp jauniko ir jo išrinktosios mergelės. Meilę tikėjimo lygmeniu ir žmogiškumo lygmeniu. Ganytojas pateikė įdomias mintis apie tikėjimą: „Dažnai jaunimas sako: Ką duoda tas tikėjimas? Kam jis reikalingas?.. Tiki tik seni žmonės, ir viskas. Tačiau nuostabiausia yra tai, jog tie seni žmonės yra visada tarp mūsų, jie perduoda mums tikėjimą. Ir, kas keisčiausia – jie, tie senoliai, seni, pagyvenę žmonės, yra neišnaikinami, jie nuolat gyvena...“ Tai ir yra mūsų tikėjimo fenomenas.

Po pamokslų vyko klebono įgalioto vikaro ir vyskupo dialogas – pristatyti Sutvirtinimo sakramento kandidatai (jų tinkamumas priimti Sakramentą) – bei Krikšto pažadų atnaujinimas.

Kas naujo yra Sutvirtinimo sakramento teikimo apeigose? Po kiekvieno sutvirtinamojo kaktos patepimo šventąja Krizma vyskupas dezinfekavo savo pirštą, rankas. Tad Sakramento teikimas, aišku, užtruko.

Mišių pabaigoje padėkos žodį tarė sutvirtinamųjų tėvų atstovai. Seinų vikaras padėjo chorui ir liturginei asistai. Vyskupo palaiminti iškilmingu palaiminimu procesijos būdu išėjome per centrinės bažnyčios duris kartu nusipaveiksluoti atminimui.

Ačiū Dievui, Trejybėje vienam, viskas gerai baigėsi!

Iš Seinų parapijos archyvo

Sutvirtinimo sakramentas Punske parapijoje

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

BOŽENA BOBINIENĖ

Liepos 4 d. Punske parapijoje vyko Sutvirtinimo sakramento teikimo iškilmės, kurioms vadovavo Kaišiadorių vyskupijos vyskupas ordinaras Jonas Ivanauskas.

Mišių pradžioje jaunimo ir tėvų atstovai paprašė vyskupą, kad šis suteiktų Sutvirtinimo sakramentą 56 Punske ir Smalėnų parapijų lietuviams jaunuoliams. Iškilmių metu giedojo kun. Povilo Slaminio suburta jaunųjų giesmininkų vokalinė instrumentinė grupė, jaunimas aktyviai dalyvavo Žodžio liturgijoje, nešė atnašas, o po pamaldų kartu su tėvais dėkojo vyskupui ir visiems prieš šventės prisidėjusiems kunigams bei katechetai.

Sutvirtinimo sakramentą vienintelį kartą privalo priimti kiekvienas jau pakrikštytas, 15 metų sulaukęs, dar

Boženos Bobinienės nuotr.

nesutvirtintas asmuo, kuris pats, niekieno neverčiamas, tam apsisprendžia, tinkamai pasiruošia ir nori gyventi pagal Katalikų Bažnyčios

mokymą, stengiasi aktyviai įsijungti į bendruomenės gyvenimą.

Sutvirtinamasis privalo pritarti Katalikų Bažnyčios mokymui, turi būti pasirengęs tapti Kristaus mokiniumi ir liudytoju bendruomenėje ir pasaulyje.

Sutvirtinimo sakramentu gaunama Šventoji Dvasia, todėl ją reikia priimti tyra širdimi. Taigi prieš priimančiam sakramentą atliekama išpažintis. Tas, kuris ruošiasi šį sakramentą priimti, turi įrodyti, kad yra pakrikštytas ir pasirenka sutvirtinimo liudytoją. Be to, sutvirtinamasis pasirenka kokio nors šventojo, kuris tampa jo dvasiniu globėju, vardą.

Sutvirtinimo liudytojai gali būti tik pakrikštyti, Sutvirtinimo, Atgailos (išpažintis) ir Eucharistijos (komunija) sakramentus priėmę, brandaus tikėjimo asmenys, gyvenantys pareigingo krikščionio

Boženos Bobinienės nuotr.

Giedame Lietuvos valstybės himną

SEINUOSE

Nepaisant lietaus ir nesibaigusios pandemijos liepos 6-ąją tradiciškai Seinų miestelyje prie Antano Baranausko paminklo susirinko būrys žmonių giedoti Lietuvos himno. Dulksnojo lietus, tačiau ištikimiausi giedotojai atėjo atlikti savo pareigos – paminėti Lietuvos valstybės dieną „Tautiška giesmė“.

Sugiedojus himną, dar spontaniškai sudainuota lietuvių liaudies daina, o po to visi išsiskirstė savo keliais. Šiomet planuoto Mindaugo karūnavimo dienos renginio nebuvo dėl karantino.

SUVALKUOSE

Liepos 6-ąją Suvalkų lietuviai paminėjo „Vienybės šoku“ ir Lietuvos himno giedojimu. Suvalkų Gegužės trečiosios konstitucijos parke, kur daug erdvės, trys kartos suvalkiečių sušoko Alicijos Kraužlytės paruoštą „Vienybės šokį“, po to iš konfeti patrankų iššautas spalvingas konfeti nulijo trispalviais (geltonos, žalios ir raudonos spalvų) lapeliais.

Atlikus šokį dauguma šventės dalyvių sugrįžo į „Vienybės“ klubą. Per likusį iki 20 val. laiką ansamblis „Ančia“, vadovaujamas Vytauto Batvinsko, sudainavo keletą dainų. Paskui prisirinko dar daugiau suvalkiečių. Lygiai 20 val. visi iškilmingai sugiedojo Lietuvos valstybinį himną, o po jo Pranas Sovulis perskaitė savo sukurta eilėraštį „Karalius Mindaugas“. Suvalkiečiai dar ilgai nesiskirstė. Grojo kapela, buvo dainuojama.

gyvenimą. Liudytojas turi būti autoritetas tam, kuris priima Sutvirtinimo sakramentą. Jis kaip vyresnysis brolis (ar sesuo) krikščionį atveda ir pristato vyskupui, savo malda ir dėmesiu padeda ištikimai vykdyti Krikšto pažadus ir saugoti Šventosios Dvasios dovaną. Liudytojas privalo būti tinkamas dvasiniu atžvilgiu atlikti krikščioniškas pareigas, todėl turi būti amžiumi vyresnis už sutvirtinamąjį. Tėvai negali būti savo vaiko sutvirtinimo liudytojai.

Sutvirtinimo sakramentas susijęs su gausia simbolika. Raudona spalva tai ugnies ir kraujo, karštos meilės ir aukos dvasios simbolis. Sekminių dieną ant apaštalų nusileido Šventoji Dvasia. Patepimas šventąja Krizma – tai esminis sutvirtinimo apeigų ženklas, per kurį krikščionis pažymimas Šventosios Dvasios antspaudu kaip visu gyvenimu atsidavęs ir priklausantis Dievui. Krikščionis yra pateptasis, Kristaus darbų tęsėjas. Kristus sakė, kad Jis pažymėtas Tėvo antspaudu (Jn 6, 27). Krikščionis taip pat juo paženklinamas. „Dievas mus ir jus sutvirtino ir patepė Kristui; Jis pažymėjo mus savo antspaudu ir siuntė į mūsų širdis Dvasios laidą“ (2 Kor 1, 22). Šventoji Krizma – tai Didįjį ketvirtadienį vyskupo katedroje pašventintas kvapnus alyvų aliejus, skirtas patepti ką tik

pakrikštytuosius, sutvirtinamuosius ir šventimais Dievui pašvęstuosius – kunigus ir vyskopus. Patepimas reiškia pasirinkimą gyvenimu ir darbais liudyti Kristų, skleisti tikėjimą, simbolizuoja Šventosios Dvasios jėgą, primena glaudesnę ryšį su Bažnyčia. Aliejus yra tvirtumo, džiaugsmo ir stiprybės ženklas. Vardas pasirenkamas kokio nors žinomo šventojo, kuris visą gyvenimą bus krikščionio pavyzdžiu, primenančiu, kaip galima liudyti Dievą ir tarnauti kitiems.

Šio sakramento pirmaeilis teikėjas yra vyskupas – apaštalų įpėdinis. Vyskupo dalyvavimas Sutvirtinimo sakramento apeigose išreiškia ryšį su Bažnyčia, nes Sekminių dieną ant apaštalų nužengė Šventoji Dvasia. Vėliau patys apaštalai rankų uždėjimu ją perdavė tikintiesiems. Šventosios Dvasios priėmimas iš vyskupo rankų rodo glaudžią vienybę su vietine ir visuotine apaštaline Bažnyčia.

Krikščionys Sutvirtinimo sakramentą priima ne tik sau, bet ir kitų labui. Gauta Šventosios Dvasios dovana per sutvirtinamuosius turėtų keisti žmones – turėtų veikti taip, kad kiti pajustų Dievo meilę ir viltį. Sutvirtinti tikėjime krikščionys turėtų išnaudoti savo gebėjimus ir žinias kurdami visos bendruomenės gerovę.

PUNSKĖ

Virginijos Karčauskienės nuotr.

Virginijos Karčauskienės nuotr.

Virginijos Karčauskienės nuotr.

Virginijos Karčauskienės nuotr.

Virginijos Karčauskienės nuotr.

Virginijos Karčauskienės nuotr.

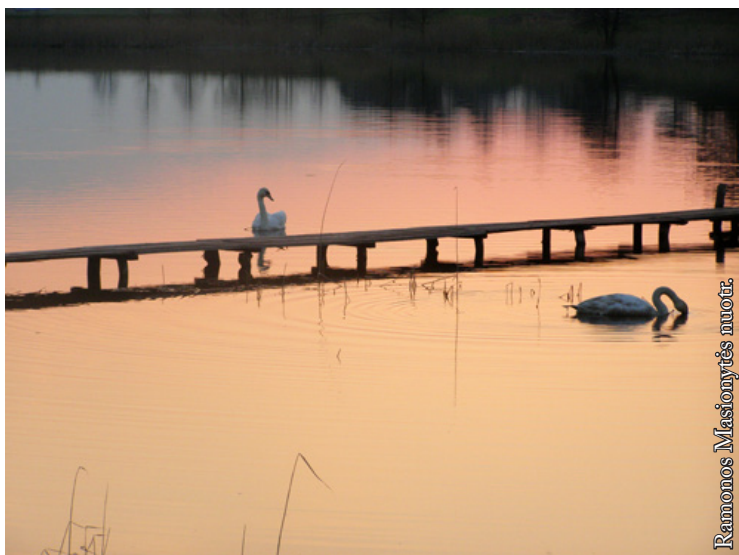
Virginijos Karčauskienės nuotr.

Kosto Leončiko nuotr.

SUVALKIUOSE

Gamtos žavesys

Lediniai žiedai

Valdo Žilionio nuotr.

Aš nešu Tau laimę

Valdo Žilionio nuotr.

Lenktynės

Valdo Žilionio nuotr.

Pavasario pranašai

Valdo Žilionio nuotr.

Gal aš pavas?

Valdo Žilionio nuotr.

Varlė karalienė ir jos vakarienė

Valdo Žilionio nuotr.

Skanumėlis

Valdo Žilionio nuotr.

1 nuotr.

2 nuotr.

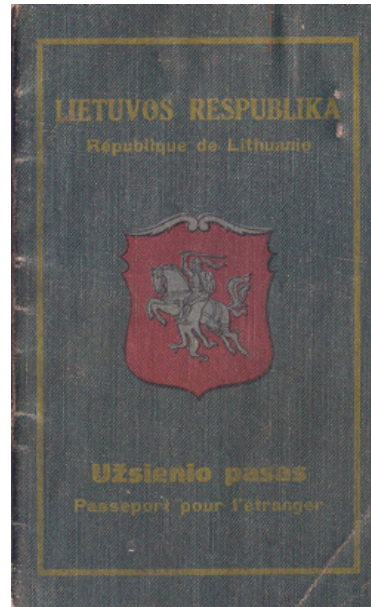
3 nuotr.

4 nuotr.

4 nuotr.

5 nuotr.

Asmens dokumentai Lietuvoje XX a.

GINTARAS LUČINSKAS

Asmens dokumentas, kuriuo patvirtinama jo savininko asmenybė ir pilietybė, yra pasas. Ilgą laiką šalies viduje ir vykstant į užsienį buvo naudojami skirtingi pasai: valstybės viduje – vidaus, vykstant į užsienį – užsienio pasas. Dabar Lietuvoje tas pats pasas galioja ir šalies viduje, ir užsienyje.

Europoje jau XV a. vykstant į užsienį buvo naudojami asmens tapatybę patvirtinantys dokumentai. Tuo metu imtasi griežtų priemonių prieš įvairius valkatas ir aiškaus užsiėmimo neturinčius beturčius, keliaujančius iš vietos į vietą, todėl keliaujantieji buvo suinteresuoti įrodyti savo tapatumą. Vėliau padaugėjo įvairių pasų rūšių, skirtų atskiroms gyventojų grupėms. XVII a. viduryje, kovojant su dezertyravimu, įvesti kariniai pasai. Atvykstantys iš valstybių, kuriose siaučia maras, turėjo pateikti maro pasus. Raštišką leidimą – pasą turėdavo valstiečiai, išvykstantys uždariauti.

Ypač griežtos pasų taisyklės daugelyje Vakarų Europos valstybių įvestos XVIII a. pabaigoje – XIX a. pradžioje. Griežčiausios pasų taisyklės buvo įvestos Prancūzijoje po Didžiosios revoliucijos. Jos išplito ir kitose valstybėse. Vykstant karams ir politiniams nesutarimams, buvo kovojama su kitų valstybių šnipais ir politiniais priešais. Todėl buvo draudžiama be paso išvykti iš savo gyvenamosios vietos netoje pačioje valstybėje. Pasibaigus karams su Napoleonu, griežtos pasų taisyklės išliko. Vėliau jos buvo taikomos kovojant su išsivaduojamuoju judėjimu ir politiniais priešais. Bet laikui bėgant įsitikinta, kad pasų taisyklių griežtumas duoda nedaug naudos. Įsigalėjo pasų padirbinėjimas.

XIX a. antrojoje pusėje pasų taisyklės imta švelninti. XIX a. pabaigoje daugelyje Vakarų Europos valstybių jau nebereikalaujama turėti pasą. Jį galėdavo gauti žmogus, jeigu jis pats to norėdavo, pavyzdžiui, važiuodamas į užsienį. Pasai buvo įvedami tik kilus karui ar epidemijai. Prieš pat Pirmąjį pasaulinį karą ir jo metu reikalavimas visiems šalies piliečiams turėti pasą vėl buvo įvestas daugelyje valstybių.

Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje asmens tapatybę liudijantys dokumentai buvo išduodami tik vykstant į užsienį. Žymesniems asmenims paprašius, rekomendacinį raštą jiems išduodavo Lietuvos didžiojo kunigaikščio kanceliarija. Tokiuose raštuose būdavo prašoma pasitikėti laiško turėtoju ir padėti jam. Nuo XVI a. pradžios įvairūs Lietuvos didikai rekomendacinius raštus išduodavo patikėtiniams. Tokie raštai būdavo išduodami pirkliais, prekiavusiems su Prūsija ir kitomis šalimis. Žymesnių bajorų sūnūs, važiuodami studijuoti į užsienį, taip pat pasiimdavo rekomendacinius raštus, kuriuose buvo nurodomas jų kelionės tikslas. XVI a. viduryje tokių raštų yra išdavęs Lietuvos kancleris Mikalojus Radvila Juodasis. Laikui bėgant nusistovėjo tvarka, pagal kurią Lietuvoje rekomendacinius raštus išduodavo vaivados. Daug rekomendacinių raštų iš Lietuvos yra išlikę Getingeno, Vatikano ir kituose užsienio archyvuose.

Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje buvo paplitę ir valstiečių asmens tapatybę liudijantys dokumentai, XVII–XVIII a. vadinti valstiečių pasais. Tai dvarininko leidimas,

išduotas baudžiauninkui, leidžiantis išeiti uždariauti kitur. Laisvasis valstietis, norėdamas išeiti iš pono, pas kurį buvo apsigyvenęs, turėjo gauti iš jo liudijimą, kad yra neskolingas ir nenusikaltęs. Trečiasis Lietuvos Statutas (1588) reikalavo, kad toks liudijimas (vėliau imtas vadinti pasu) būtų išduodamas raštu, su parašu ir antspaudu.

Rusijos imperijoje caras Petras I įvedė pasus vykstantiems į užsienį. XIX a. pabaigoje pasų išdavimą reguliavo 1894 m. birželio 2 d. nutarimas, 1897 m. birželio 2 d. įsigaliojęs visoje Rusijoje, išskyrus Lenkijos karalystės teritoriją ir Suomiją. Pagal šias taisykles asmenims, tarnaujantiems civilinėje tarnyboje, ir visų tikėjimų dvasininkams, išskyrus katalikų, būdavo išduodami neterminuoti pasai. Juos išduodavo žinybos arba dvasinė vadovybė. Neterminuotus pasus turėję ir netarnaujantys civilinėje tarnyboje bajorai, asmenys, pasitraukę iš šios tarnybos, atsargos karininkai, garbės piliečiai, pirkliai. Jiems pasus išduodavo policija. Miestiečiai, amatininkai ir kaimo gyventojai pasus, galiojančius 5 metus, 1 metus, 6 arba 3 mėnesius, gaudavo iš miestiečių ir amatininkų valdybų ir iš valsčių seniūnų. 1906 m. spalio 5 d. Rusijos caro įsaku šiems asmenims leista įsigyti neterminuotus pasus, kuriuos išduoti galėjo ir policija nuolatinėje gyvenamojoje vietoje. Valstiečiai gaudavę tik laikinuosius pasus. Užsienio pasus išduodavo gubernatoriai. Užsieniečiai į Rusiją galėjo įvažiuoti tik su Rusijos misijų ir konsulatų išduotais arba jų patvirtintais tos šalies, kurios pilietis yra asmuo, pasais.

Lietuvoje visuotinę pasportizaciją įvedė vokiečiai Pirmojo pasaulinio karo metais. 1915 m. gruodžio 12 d. išleistas įsakymas įpareigojo visus gyventojus gauti pasus. Pasą savininkas privalėjo visuomet nešiotis su savimi. Okupacijos pabaigoje pasus turėjo visi gyventojai. 1919–1922 m. vokiečių okupaciniai pasai buvo keičiami į Nepriklausomos Lietuvos pasus. Vokiečių pasai nustojo galioti 1922 m. kovo 31 d.

Toje Lietuvos dalyje, kurioje 1918 m. pabaigoje – 1919 m. birželio mėn. įvesta sovietų valdžia, buvo apribojimų dėl maisto produktų bei įvairių prekių pervežimo iš vienos vietovės į kitą. Vietiniai valdžios organai išduodavo leidimus keliauti arba vežti produktus. Tokiu leidimu kartais būdavo asmens nuotrauka su įrašu kitoje jos pusėje, atlikusi asmens tapatybės dokumento vaidmenį.

Nepriklausomoje Lietuvoje pasų įstatai buvo priimti 1919 m. liepos 1 d. Jais nustatyta, kad pasą privalo turėti kiekvienas Lietuvos pilietis, kuriam sukako 17 metų. Pasus reikėjo gauti iki 1919 m. spalio 1 d. Nuo tos dienos visi kiti vidaus pasai nustojo galioti. Šie pasų įstatai galioję trumpai. Valstybės Taryba 1919 m. gruodžio 5 d. priėmė naujus įstatus, kad pasus reikia gauti iki 1920 m. kovo 31 d. ir kad visi kitokie pasai ir liudijimai nustoja galioti. Vėliau šis terminas buvo kelis kartus nukeliamas. Šie įstatai su vėlesniais papildymais galiojo per visą nepriklausomos Lietuvos gyvavimo laikotarpį. Mažamečiai iki 17 metų buvo įrašomi į tėvo arba motinos pasą. Tėvams pageidaujant, mažamečiai nuo 12 iki 17 metų amžiaus turėjo teisę gauti atskirą pasą. Pase buvo įrašoma: jo savininko vardas ir pavardė, gimimo data ir vieta, nuolatinė gyvenamoji vieta, užsiėmimas, religija, tautybė, šeimos sudėtis, dokumentai, kuriais remiantis pasas buvo išduotas. 1925 m. vasario 3 d. Seimui priėmus įstatų pakeitimą,

pase buvo įrašomos žinios apie karinės prievolės atlikimą. Valsčiuose pasus išduodavo valsčiaus valdyba (viršaitis), o miestuose – policijos valdyba. Pase buvo prisegama fotografija. Liepos 1 d. įstatai leido prisegti nuotrauką, paimtą iš senojo vokiečių išduoto paso, tačiau gruodžio 5 d. įstatai tokios galimybės jau nemini.

Valdžios įstaigų tarnautojai ir valdininkai, kariai ir moksleiviai savo pasą turėjo atiduoti tai įstaigai, į kurią įstojo, o vietoj jo iš tos įstaigos ar mokyklos gaudavo laikiną liudijimą.

Pametusiam pasą nedelsiant buvo išduodamas laikinas liudijimas, galiojantis ne ilgiau kaip vieną mėnesį. Po mėnesio buvo išduodamas naujas neterminuotas pasas.

Miesto gyventojai, persikėlę gyventi iš vienos vietos į kitą, kad ir tame pačiame mieste ir toje pat nuovadoje, kiekvieną kartą savo pasus privalėjo įregistruoti policijos nuovadoje. Valsčių gyventojai privalėjo įregistruoti savo pasus valsčiaus valdyboje tik tuomet, kai persikeldavo gyventi į kitą valsčių. Miestuose ir iškeliaujant iš valsčiaus arba miestelio, kuriame asmuo gyveno, visuomet reikėjo su savimi turėti pasą ir, policijos pareigūnams pareikalavus, jį parodyti. Sulaikytieji be paso buvo baudžiami pinigine bauda, o negalintys kitu būdu paliudyti savo asmens tapatybės buvo suimami ir laikomi namuose suimtiesiems, kol bus išsiaiškinta, kas jie esą. Namuose suimtiesiems asmuo buvo išlaikomas savo paties lėšomis.

Pasų blankus spausdino Vidaus reikalų ministerija ir siuntė juos pasus išduodančioms įstaigoms.

Vidaus reikalų ministras Petras Aravičius paskelbė taisyklės vidaus pasams išduoti („Vyriausybės žinios“, 1930 11 29, Nr. 341). Jose buvo smulkiai paaiškinta, kaip užpildyti pasą. Taisyklės šiek tiek pakeitė kai kuriuos pasų įstatų teiginius. Pagal jas fotografija priklijuojama.

Moteriai ištekėjus, jai duodamas naujas pasas vyro pavarde. Apie paso dingimą (arba atsiradimą) turi būti skelbiama „Vyriausybės žiniuose“. Jeigu gaunantis pasą nemoka pasirašyti, jis pase turi padėti savo dešinės rankos smiliaus atspaudą. Pasus išduodanti įstaiga pildo pasų knygą ir asmens lapelius. Lapeliuose surašomos visos pase įrašytos žinios.

Užsienio pasus išduodavo Vidaus reikalų ministerija arba jos įgaliotos įstaigos. Užsienio pasų išdavimo tvarką reguliavo taisyklės užsienio pasams išduoti. Pirmosios, pasirašytos Ministro Pirmininko Ernesto Galvanausko, išleistos 1922 m. liepos 25 d. („Vyriausybės žinios“, 1922 08 05, Nr. 99). Vėliau jos buvo keičiamos taisyklėmis užsienio pasams išduoti („Vyriausybės žinios“, 1926 08 18, Nr. 234), taisyklėmis užsienio pasams, leidimams ir vizoms išduoti („Vyriausybės žinios“, 1928 05 10, Nr. 271), užsienio pasų ir vizų taisyklėmis („Vyriausybės žinios“, 1932 05 09, Nr. 378).

Lietuvos piliečiai galėjo išvykti į užsienį, gavę užsienio pasą arba leidimą (Sauf-conduit). Užsienio pasai buvo išduodami pateikus vidaus pasą, kuris buvo laikomas jį išdavusioje įstaigoje ir grąžinamas, grąžinus užsienio pasą. Tiems Lietuvos piliečiams, kurie neturėjo vidaus paso arba kurie buvo kilę iš okupuotų Lietuvos sričių, Piliečių apsaugos departamento Pasų skyrius vietoj paso išduodavo leidimus. Ne Lietuvos piliečiai, neturintys nacionalinių pasų, gaudavo leidimus. Juos išduodavo vidaus reikalų ministras arba jo įgaliotos įstaigos, o užsienyje, vidaus reikalų ministrui sutikus – atstovybės ir konsulatai. Toks leidimas buvo duodamas ne ilgesniam kaip 1 metų laikotarpiui. Pakeitus 1922 m. ir 1926 m. taisyklės, užsienio pasų, išduotų Lietuvos piliečiams, galiojimo terminas buvo pusė metų, o užsieniečiams – nenurodytas. 1928 m. taisyklėse terminas nenurodytas.

Užsienio pasų išdavimo terminai keitėsi. 1922 m. ir 1926 m. taisyklėse nurodoma, kad užsienio pasas duodamas pusei metų ir 1 metams. Po to jis gali būti pratęsimas, bet ne ilgiau kaip tam laikui, kuriam jis buvo išduotas. Pagal 1928 m. taisyklės užsienio pasas Lietuvos piliečiui galėjo būti duodamas 2 metams, vėliau jį pratęsiant. 1932 m. taisyklėse nurodomas 2 metų galiojimo terminas, kurį galima pratęsti dar 2 metams. Į užsienio pasą galėjo būti įrašyta žmona, mažamečiai vaikai iki 17 metų, mažamečiai broliai ir seserys.

Diplomatinius ir tarnybinius užsienio pasus išduodavo Užsienio reikalų ministerija. 1922 m. kovo 1 d. buvo priimtos diplomatinių, tarnybinių ir užsienio pasų bei vizų išdavimo taisyklės, vėliau pakeistos diplomatinių bei tarnybinių pasų ir vizų taisyklėmis („Vyriausybės žinios“, 1937 09 30, Nr. 588). Žmona ir vaikai iki 21 metų galėjo gauti atskirus diplomatinius pasus, o tarnybinius – tik žmona.

Svetimšaliams gyventi Lietuvoje 1922 m. sausio 17 d. buvo priimtos laikinos taisyklės („Vyriausybės žinios“, 1922 02 10, Nr. 79). Jas pakeitė tokios pat laikinos taisyklės, priimtos 1922 m. rugsėjo 5 d. („Vyriausybės žinios“, 1922 09 08, Nr. 105). Pagrindiniai punktai šiose taisyklėse sutapo.

Svetimšaliai, atvykę į Lietuvą su nacionaliniais Lietuvos atstovybių užsienyje vizuotais pasais, per 24 valandas privalėjo užsiregistruoti vietos policijoje. Su pasu, įregistruotu pas apskrities viršininką, svetimšalis galėjo gyventi Lietuvoje ne ilgiau kaip vieną mėnesį nuo įregistravimo dienos. Norintis pasilikti Lietuvoje gyventi ilgiau turėjo gauti specialų leidimą iš apskrities viršininko. Toks leidimas buvo duodamas ne ilgiau kaip 1 metams, tačiau šis terminas galėjo būti pratęstas. Už svetimšalio leidimą buvo mokama: pagal pirmąsias taisykles leidimas 3 mėnesiams kainavo 300 auksinių, 6 mėnesiams – 400 auksinių, 9 mėnesiams – 500

auksinių, metams – 600 auksinių; įvedus litus – atitinkamai 5, 10, 15 ir 20 litų. Vėliau šie tarifai keitėsi. Svetimšaliai, kurie gyveno Lietuvoje ir neturėjo nacionalinio paso, leidimą gyventi šalyje galėjo įsigyti tokia pat tvarka, kaip ir turintys nacionalinius. Šios taisyklės nebuvo taikomos svetimų valstybių atstovybių ir konsulatų tarnautojams bei asmenims, turintiems diplomatinis pasus.

Asmenys, dėl politinių priežasčių išvykę iš savo šalies ir negalintys gauti jos paso, galėjo naudotis vadina muoju Nanseno pasu, atstodavusiu tiek vidaus, tiek ir užsienio pasą. Jis sugalvotas ir pripažintas tarptautinėse organizacijose garsaus keliautojo Fritjofo Nanseno. Tokie pasai buvo įvesti 1922 m. liepos 5 d. Ženevos nutarimu. Lietuvoje Nanseno pasus išduodavo apskričių viršininkai. Šis pasas nesuteikė teisės gyventi Lietuvoje, jei nebuvo atskiro leidimo.

16 psl. paskelbtų dokumentų nuotraukų aprašymai:

1 nuotr. Паспортная книжка (paso knygelė) Nr. 1, išduota 1904 m. sausio 8 d. Kauno gubernijos dvarininkų deputatų susirinkimo dvarininkui Michailui Sokolovskui, gimusiam 1880 m. liepos 1 d. Yra Kauno gubernijos dvarininkų deputatų susirinkimo antspaudas. Tekstas rusų kalba. Viršeliai žalios spalvos, vidiniai puslapiai su vandens ženklais, 20 psl., 10,4 x 15,6 cm. (Iš *Gintaro Lučinsko kolekcijos*)

2 nuotr. Paszport. Deutsche Verwaltung im Gebiet des Oberbefehlshabers Ost. Vokietijos administracija vyriausiojo Rytų kariuomenės vado teritorijoje, Nr. 22701, išduotas 1916 m. gegužės 10 d. okupacinės valdžios Merkinės apskrityje, Butrimonių miestelyje Marijai Kučinskienei, 56 metų amžiaus, gyvenančiai Balaganų kaime. Yra apvalus antspaudas su užrašu „Verwaltungsgebiet Wilna“ (Vilniaus administracinė zona) ir ereliu. Tekstas vokiečių ir lenkų kalbomis. Knygelė,

popierius su vandens ženklais, viršeliai mėsvos spalvos, su Vokietijos imperijos herbu, 6 psl., 9 x 14,9 cm. (Iš *Petro Grėbliausko kolekcijos*)

3 nuotr. Liudymas Nr. 5471, išduotas 1920 m. liepos 3 d. Laikinojo Vilniaus lietuvių komiteto Vandai Bagdanavičaitėi, 21 m. amžiaus, kelionei į Kauną. Galiojimo terminas iki 1920 m. liepos 20 d. Yra apvalus antspaudas su užrašu „Laikinasis Vilniaus Lietuvių komitetas“. Yra užrašai, kad sumokėta rinkliava 20 auksinių bei kad 1921 m. balandžio 2 d. gavo vidaus pasą. Tekstas lietuvių kalba. 1 lapas, popierius gelsvas, 16,5 x 22,5 cm. (Iš *Gintaro Lučinsko kolekcijos*)

4 nuotr. Lietuvos Respublikos vidaus pasas Nr. 1472010, išduotas 1932 m. birželio 7 d. Alytaus apskrities Merkinės valsčiaus savivaldybėje Elenai Zubrauskienei-Pakalaitei, 44 metų amžiaus, gyvenančiai Merkinės valsčiuje, Taručionių kaime. Pase yra antspaudas „L. S. 1940“ (t. y. balsavo Liaudies Seimo rinkimuose). Tekstas lietuvių kalba. Knygelė, viršeliai šviesiai rusvos spalvos, su Vytimi, 6 psl., 8,6 x 13,6 cm. (Iš *Gintaro Lučinsko kolekcijos*)

5 nuotr. Lietuvos Respublikos užsienio pasas, serija D, Nr. 29369, išduotas 1929 m. rugpjūčio 6 d. Lietuvos konsulate Rygoje (Latvijos Respublika) Aleksui Kalpokui. Paso galiojimo laikas iki 1931 m. rugpjūčio 6 d., kuris 1931 m. rugpjūčio 26 d. Lietuvos konsulate Rygoje pratęstas iki 1932 m. rugpjūčio 5 d. Pase yra 8 Latvijos Respublikos vizos, paso anuliavimo atžyma latvių kalba. Taip pat pase yra Joniškio muitinės, Šiaulių miesto ir Kauno miesto policijos nuvadų registracijų antspaudai. Tekstas lietuvių ir prancūzų kalbomis. Knygelė, viršeliai tamsiai žalios spalvos, su Lietuvos Respublikos herbu, pusiau kieti, 32 psl., 9,8 x 15,7 cm. (Iš *Petro Grėbliausko kolekcijos*)

(Bus daugiau)

Atkurtas vyskupo Antano Baranausko herbas

[HTTPS://WWW.GENEALOGIJA.LT/](https://www.genealogija.lt/)

Lietuvos genealogijos ir heraldikos draugija, kurios kancleris yra salantiškis Paulius Vaniuchinas, pernai įsteigė dvasininkų herbų registrą. Pirmiausia buvo atkurtas ir pirmu numeriu į šį registrą įrašytas Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus herbas, o neseniai iniciatoriai atkūrė jau antrąjį – Seinų, arba Augustavo, vyskupo Antano Baranausko herbą.

Pagal autentiškus herbinius antspaudus ir spaudą vyskupo, poeto, garsiojo „Anykščių šilelio“ autoriaus A. Baranausko herbą atkūrė Žydrūnas Strumila ir P. Vaniuchinas, juos konsultavo Edmundas Antanas Rimša. Ta pati komanda, dar talkinant Arvydui Stanislovui Každaliui ir Gabrielei Jasiūnienei, dirbo ir atkuriant pirmąjį garbaus mūsų kraštiečio M. Valančiaus herbą.

„Vyskupo A. Baranausko herbo heraldika įdomi ir unikali tuo, kad

jis, kaip ir M. Valančius, nebuvo kilmingas, bet savo heraldikoje naudojo bajorišką Vanago herbą, kuris Lietuvoje atsirado pagal 1413 m. Horodlės sutartį. Keliami hipotezė, kad A. Baranauskas greičiausiai pasirinko bajorų Baranovskių giminės herbą, nors jų nesiejo jokie giminytės ryšiai“, – „Pajūrio naujienoms“ pasakojo P. Vaniuchinas.

Atkurtas A. Baranausko herbas vaizduoja apverstą sidabrinę pasagą mėlyname lauke su tokios pat spalvos riterišku kryžiumi jos viduje. Virš skydo – auksinė trijų lapų karūna su dviem baltais perlais. Virš karūnos – į kairę pasisukęs natūralios spalvos vanagas, pakeltoje dešinėje kojoje laikantis tokią pat pasagą, kaip ir skyde. Jam iš dešinės – sidabrinis pastoralas, kurio spiralė auksinė, iš kairės – sidabrinė mitra su auksiniu riterišku kryžiumi. Mitros kraštai auksiniai. Virš jų – žalia vyskupo skrybėlė su žaliomis virvelėmis ir po šešis žalius kutus abiejose pusėse. Po skydu ant auksinės grandinės kabo auksinis kryžius.

„Atkuriant A. Baranausko herbą

sudėtingiau buvo ir daugiau klausimų kilo dėl vanago krypties viršum karūnėlės. Herbynuose paprastai vanagas vaizduojamas žiūrintis į dešinę, bet kartais antspauduose pasitaiko ir į kairę pusę. Vanagas A. Baranausko herbe galėjo per klaidą būti pavaizduotas žiūrintis į kairę pusę, o galbūt toks buvo paties herbo savininko noras ir sumanymas. Tad, atkuriant vyskupo herbą, laikėmės išlikusių pavyzdžių“, – apie darbo specifiką kalbėjo Lietuvos genealogijos ir heraldikos draugijos kancleris.

Jo žodžiais, Lietuvos bažnytinė heraldika esanti itin įdomi sritis, ypač vėlyvoji, bet ji Lietuvoje mažai tyrinėta. Todėl draugijos tikslas ir yra atgaivinti istorinį heraldikos palikimą, atkurti kiek įmanoma daugiau Lietuvos bažnytinės heraldikos. Tam reikia išsamių tyrimų, laiko ir kantrybės.

Minint prieš šimtmetį vykusias kovas dėl Lietuvos valstybės mūsų krašte

JANINA MACUKONIENĖ

Prieš dvejus metus iškilmingai šventėme Lietuvos valstybės atkūrimą, pažymėtą Vasario 16-osios aktu. Tai buvo labai džiugią žinią nešantis istorinis įvykis – mūsų tauta apsisprendė būti laisva savose etnografinių žemių ribose. Negausios, tačiau su dideliu pasiaukojimu dar karo sąlygomis dirbančios inteligentų gretos kūrė valstybės administracinį aparatą, ieškojo lėšų, organizavo krašto gynybą, kur telkėsi tautos patriotai. Mūsų krašte tada taip pat vyko intensyvus politinis gyvenimas. Tuometinė lietuvių spauda informuoja: „**1919 sausio 5 d. Seinuose A. Kubiliaus pranešimas: „Lietuvos vyriausybė ir dabartinis Lietuvos politinis padėjimas“. Salė buvo pilna žmonių.**“

Pernai Seinuose buvo minimas labai skaudaus mūsų tautai įvykio – 1919 m. rugpjūčio 23 d. prasidėjusio Seinų „sukilimo“ – šimtmetis. „Sukilimo“ metu lenkai, pasitelkdami POW dalinius, užėmė lietuviškos apskrities centrą, didelę dalį jos teritorijos, sunaikino lietuvių kultūros paveldą, švietimą, visuomenines organizacijas.

Atkurtoji Lenkijos valstybė tapatinavo save su Abiejų Tautų Respublika ir tikėjosi atkurti ją su 1772 m. sienomis. Kadangi šie siekiai nesutapo su buvusios LDK teritorijoje gyvenusių tautų siekiais, tai buvo bandoma pasiekti ne tik diplomatinėmis

derybomis, bet ir karine jėga. Tuo tikslu sukurta Lenkų karinė organizacija (Polska Organizacja Wojskowa, POW) rengė sukilimus etninėje Lietuvos teritorijoje. Toks sukilimas 1919 m. vasarą planuotas net Kaune, tačiau legendinės M. Kubiliūtės pastangomis jis buvo sužlugdytas. Seinuose jis „pavyko“ tada, kai prie miestelio priartėjo reguliariosios lenkų kariuomenės daliniai.

Tuomet prasidėjo ypač aršios kovos – lenkai siekė užimti kuo daugiau Lietuvos teritorijos, lietuviai narsiai gynė savo tėvynę ir galbūt etnines teritorijas būtų pavykę apginti, jeigu ne sulaužyta 1920 m. spalio 7 d. Suvalkų sutartis, kurios pasekmė – ne tik didelės teritorijos, bet ir pačios Lietuvos sostinės praradimas. Apie ginkluotus susirėmimus, kai mūsų krašto savanoriai ir šauliai gynė savo tėvynę, buvo jau „Aušroje“ rašyta, remiantis Gintaro Lučinsko surinkta faktografinė medžiaga. Apie pačią Suvalkų sutartį, minint jos pasirašymo šimtmetį, manau, išsamiai parašys mūsų istorikai, suvalkiečiai, o šiame straipsnyje bandysiu pasidalyti su skaitytojais informacija, kurią suradau Mykolo Biržiškos (tarpukario Lietuvos politiko, Vilniuje veikusios lietuvių gimnazijos direktoriaus) parengtame leidinyje „Vilniaus Golgota. Okupuotosios Lietuvos lietuvių darbo ir kančių 1919–1928 metų dienoraštis B. Šėmio iš laikraščių

surinktas“. Kaune Sąjungos Vilniui Vaduoti leidinys, 1930 m. (naudotasi 2-uju fotografuotiniu leidimu; Vilnius: Mintis, 1992).

Šią storą, daugiau kaip 660 puslapių, knygą, kurią „Žiburio“ mokyklos bibliotekai padovanojo kartu su nemaža dėže kitų leidinių kun. prel. Alfonsas Svarinskas, paėmiau į rankas ieškodama daugiau informacijos apie vyskupą pal. Jurgį Matulaitį. Radau tiksliai aprašytas jo laidotuves ir kai kuriuos vyskupo persekiojimo faktus, bet prie jų jau negrįžkime. Iš šios knygos, kurioje kronikos tvarka surašyti lenkų okupuotame krašte gyvenusių lietuvių persekiojimo ir kovos dėl savo teisių faktai (surasti Vilniaus, dažnai konfiskuotuose, ar nepriklausomos Lietuvos laikraščiuose), išrinkau tik tuos, kurie tiesiogiai susiję su Seinų ir Punsko kraštu. Manau, skaitytojams bus įdomu sužinoti, ką išgyveno mūsų seneliai ir proseneliai prieš šimtmetį, susiklosčius labai sudėtingai politinei situacijai, kai reikėjo kurti Lietuvos valstybės pamatus ir kartu ginti šalį nuo priešų.

Šiame straipsnyje pacituosiu tuos įrašus, kurie mini 1919 m. ir 1920 m. pirmojo pusmečio įvykius:

„**1919 sausio 6** Seinuose lenkininkai užkabinėjo lietuvių miliciją.

1919 sausio 9 I-asis lietuvių komendantas Asevičiaus įsakymas.

Mykolas Biržiška

1919 gegužės 1 Seinuose susirašė 547 lietuviai ir 674 „lenkai“ (1921 m. rugsėjo 30 d. lenkai surašė 112 lietuvių ir 1714 lenkų).

Punsko par. (Seivų valsč.) susirašė 4666 lietuviai, 25 lenkai ir 289 žydai (1921 m. rugsėjo 30 d. lenkai surašė Seivų valsč. 1689 lietuvius ir 3068 lenkus).

1919 birželio 15 Suvalkuose lenkų studentai ir gimnazistai ėmė užkabinėti lietuvių kareivius, dėl ko vokiečiai ėmė lenkus suimdinėti. Lenkų kariuomenės atstovas pareikalavo, kad vokiečiai apleistų Augustavą ir Suvalkus, bet šie nesutiko.

1919 liepos 6 Seinuose Lietuvos nepriklausomybės šventė. Prakalbas sakė: A. Kubilius, K. Kaupas, kun. Laukaitis, kun. Juozaitis, L. Čepulis, M. Ražaitis, J. Dereškevičius. Demonstracijoj giedamas Tautos himnas; vėliavos su antraštėmis: „Lai gyvuoja

Seinai, Lietuvos miestas“, „Lai gyvuoja nepriklausoma Lietuvos valstybė“.

Ši lakoniška informacija pasakoja apie tai, kaip mūsų krašte, dar vokiečiams nepasitraukus, organizuojamas nepriklausomos Lietuvos valstybės administracinis aparatas, kuriama policija, surašinėjami gyventojai. Juntamas tautinis lietuvių pakilimas – liepos 6-ąją švenčiamos Seinuose turbūt Mindauginės, kurias atgaviniome dar visai neseniai.

Tarp kalbančiųjų tautinės demonstracijos metu kartojasi iš istorijos mums jau žinomos pavardės. Kita vertus, matome, kad kuriant Lietuvos valstybę, kaip ir anksčiau tautinio atgimimo metais, nuolat trukdo lenkai: moksleiviai Suvalkuose įžūliai užkabinėja lietuvių kareivius, Seinuose lietuvių policiją. Norint pagrįsti šio krašto priklausomumą Lietuvai, organizuojamas visuotinis gyventojų surašymas. Pačiame Seinų mieste lietuviais užsirašė 44,8 proc., lenkais 55,2 proc. (pažymėtos tik šios dvi tautybės, nors žinome, kad tuo metu pačiame mieste daugiausia buvo žydų, taip pat gyveno rusų). Punsko parapijoje, tuo pat metu atliekant surašymą, lietuvių gyveno 93,7 proc., o lenkų tik 0,5 proc. (kiti – žydai). Įdomu, kad po poros metų lenkams vykdant surašymą šie skaičiai diametraliai

pasikeitė: Seinuose lietuvių liko tik 6 proc., o Punsko parapijoje lenkų iš 0,5 proc. padaugėjo iki 64,5 proc. Kaip bebandytume interpretuoti šiuos duomenis, aiškiai matome, kad lenkai juos klastojo surašymo metu.

1919 rugpjūčio 23 Lenkų karininkų suorganizuoti „sukilėliai“, paruošti iš tikrųjų kareivių, paėmė Seinus. Lietuvių (berniukų ir mergaičių) gimnazijų mokytojus ir mokinius sukiso į kalėjimą.

1919 rugpjūčio 24 Lazdijuose protesto mitingas prieš Seinų užgrobimą.

1919 rugsėjo 2 Seinų vyskupas Antanas Karosas protestavo prieš lenkų kariuomenės panaudojimą Seinų katedros kariškiems tikslams.

1919 rugsėjo 18 lenkai suėmė „Žiburio“ lietuvių gimnazijos mokytojo Tijūnaičio žmoną.

1919 rugsėjis Prieš 24 d. Seinuose lenkai suėmė kun. Sivicką ir kun. P. Dvaranauską, o taip pat Beržininkų kleb. Lastauską ir išvarė į Suvalkus. Seinų gimnazijų ir bendrabučių knygas lenkai sudegino. Suėmė daugelį lietuvių Seinuose ir kaimuose.

Lenkų vyriausybė išvarė vyskupą Antaną Karosą iš Seinų į Nepriklausomąją Lietuvą.

1919 spalio 1 d. Seinuose lenkai suėmė kunigų seminarijos lietuvius profesorius ir klierikus ir spalio 4 d. ištrėmė į Nepriklausomąją Lietuvą.

1919 lapkričio 6 Seinų lenkai išvarė paskirtus kaimų „įgaliotinius“, kurių vardu paskelbė protestą dėl gandy, jog Seinų kraštas busiąs gražintas Lietuvai.

1919 gruodžio 15 Suvalkų lenkų žandarai suėmė 18 šaltysių ir nuvarė juos į Punkską, paskui į Suvalkus, versdami prisiekti lenkų valstybei; jie visi atsisakė ir buvo įmesti į kalėjimą.

1919 gruodžio 15 Valinčiuose lenkų kareiviai krėtė, sumušė ir apiplėšė Oną Bončienę ir sūnų.

1919 gruodžio 30 Seinuose kelios dešimtys lenkų ir lenkių išiveržė pas vyskupo atstovą kun. kanaun. Grigaitį,

reikalaudami, kad visi lietuvių kunigai išvažiuotų iš Seinų.

1920 kovo 6 Seinuose lenkai suėmė Seinų vyskupo padėjėją kun. Al. Grigaitį ir išvežė į Suvalkus, pasukui į Gardiną, pagaliau į Vilnių.

Punske suimtas dek. kun. Simonaitis.

1920 liepos 9 Punsko apylinkėje lenkai suėmė tuos tėvus, kurių sūnūs stojo į Lietuvos kariuomenę ir sumušę nuvarė į Suvalkus ir Augustavą.“

Siems iš spaudos paimtiems mūsų krašto kronikos fragmentams nereikia atskiro komentaro. Lenkai užėmę po Seinų „sukilimo“ apskrities centrą ir jos lietuviškos teritorijos dalį, nesiskaitė su priemonėmis naikindami lietuvių kultūrą ir švietimą (apie tai plačiau kitame straipsnyje). Katalikiška tauta kariniams tikslams norėjo išnaudoti Seinų katedrą, išvarė vyskupą, ištrėmė lietuvius kunigus, šio krašto lietuvius gyventojus vertė prisiekti lenkų valstybei, o atsisakius tai daryti sodino į kalėjimą. Valdžios pareigūnai mušė ir apiplėšinėjo lietuvius, terorizavo jaunuolių, stojusių į Lietuvos kariuomenę, tėvus...

„**1920 liepos 16** Lietuvos kariuomenė atsiėmė Seinus.

1920 liepos 19 Lietuvos kariuomenė atsiėmė Vižainį.

1920 liepos 30 Suvalkų gyventojų mitingas prašė Lietuvos kariuomenę paimti miestą. Lietuvos kariuomenė įėjo į Suvalkus.“

1920-ųjų liepos vidury, kai lenkų kariuomenė savo pajėgas sutelkė kojoje su bolševikais, Lietuvai pavyko atsiimti Seinus ir kitas etnines žemes. Nors atokvėpis truko neilgai, bet baikime šią mūsų krašto istorijos pamokėlę optimistiniu akcentu.

Jeigu skaitytojams įdomu, M. Biržiškos surinktą medžiagą iš prieš šimtmetį leistos spaudos pristatysime kituose „Aušros“ numeruose.

2020 m. liepos 10 d. į amžinybę iškeliavo
A. A. JULIJA GASPARAVIČIENĖ
iš Punsko.

Nuoširdžiai dėkojame visiems giminėms, artimiesiems, draugams, bendradarbiams už užuojautos žodžius, buvimą kartu ir palydėjimą mylimos Mamos amžinojo poilsio.

Taip pat labai ačiū tariame gydytojui Juozui Krakauskui už gydymą ir ypač už pagalbą palaikant ryšį su ligonine šiuo sunkiu pandemijos metu. Ačiū kunigui Povilui Slaminiui už šv. Mišias ir Mamos palydėjimą į kapines.

Birutė su šeima ir Irena su Dariumi

Skaudžią netekties valandą dėl Mamos mirties
nuoširdžiai užjaučiame Ireną Gasparavičiūtę ir artimuosius.

LR konsulato Seinuose vadovas, ambasadorius Remigijus Motuzas

*Amžiams užsimerkė Mamos akys,
Lūpos neprabils jau niekada.
Liko tuštuma, liepsnelės žvakių
Ir prisiminimas – lyg negyjanti žaizda.*

Dėl mylimos Mamos mirties nuoširdžiai užjaučiame
Ireną Gasparavičiūtę ir artimuosius.

Lenkijos lietuvių draugija ir „Aušros“ redakcija

*Brangiausi žmonės išeina ir palieka,
Tačiau nuo jų pasklidusi šviesa
Mūs širdyse gyva išlieka...*

Dėl brangios mamos ir mokytojos a. a. Julijos Gasparavičienės mirties
nuoširdžiai užjaučiame Jos dukras Ireną ir Birutę bei visus artimuosius.
Telydi Jus paguoda ir dvasios stiprybė.

Punsko valsčiaus taryba, viršaitis ir darbuotojai

Amžinojo poilsio iškeliavo ilgametis Punsko kooperatyvo vadovas
a. a. Henryk Edward Radzewicz.
Sunkią netekties valandą užjaučiame Jo žmoną, vaikus ir artimuosius.

Punsko valsčiaus taryba, viršaitis ir darbuotojai

Tik laisvi užaugam dideli Knygnešiams atminti

IRENA MARCINKEVIČIENĖ, JAN HERMAN, JONAS VAIČIULIS

Dvi mažos mergytės, gyvenančios Kreivėnuose netoli kryžkelės, šalia kurios pastatytas didžiulis akmuo, išdidžiai bylojantis apie vieną iš daugelio knygnešių, Povilą Matulevičių, tarp savo protėvių irgi rastų knygneši – šioje sodyboje gyvenusį Joną Juozą Durtoną.

Nors mergyčių namuose dar ir dabar guli kruopščiai prižiūrėti, surišti seni laikraščiai, jos net nenutuokia, kokios didžiulės, taurios visuomeninės ir patriotinės veiklos dalis buvo jų proprosenelis prieš keletą kartų. Smalsiai žiūri į pastatytą šalia paminklo palapinę, kurioje įsikūrė Pirmojo knygnešių lauko žaidimo organizatoriai ir kurios link nuo ryto traukia iš miestelio žaidimo dalyviai bei stebėtojai.

Šalia palapinės, ant akmens postamento, išdėliotos knygos, kurios jau spėjo nukeliauti už Atlanto bei grįžti atgal, ir laukė jų dar viena svarbi kecionė – žaidimo dalyvių kuprinėse.

Mergaičių, kurios akimis lydėjo išeinančius įveikti nurodytą maršrutą žaidimo dalyvius, susidomėjimas žaidimu įvertintas kvietimu prisijungti prie jaunųjų knygnešių komandos. Pritarė šiai minčiai ir jų mama, prisimindama vaikystėje girdėtus pasakojimus apie prosenelį. Šiandien pasakojimus keičia televizoriaus ar kompiuterio ekrane mirgantys filmukai.

Dėl pandemijos Pirmasis knygnešių lauko žaidimas iš kovo mėnesio (Knygnešių dieną švenčiame kovo 16-ąją) nukeltas į liepą. Tikimės, kad po metų jis galės vykti kovą.

Liepos 5 d. – visai gera data. Tai Mindauginių išvakarės.

Daugybę kartų per pastaruosius kelis mėnesius mes, lauko žaidimo organizatoriai, išvaikščiojome Giluišgirį net iki Vaičiuliškių, Kreivėnus ir Punsko apylinkes, nepaisydami blogų orų. Planavome žaidimą, kuris jungtų keletą iki šiol žinomų formų – skautų žaidimus, orientacinį sportą, kraštotyra, knygnešių pagerbimą.

Ir pagaliau pasklido pašnibždomis gandas su patoso priemaisomis, stiprėdamas ir išaugdamas į linksną šurmulį. Tai įvyko, kaip jau paminėta, 2020 m. liepos 5 d. Kreivėnuose šalia Punsko. Prasidėjo prie knygnešiui Povilui Matulevičiui, apie kurį daugiau pasakyta bus kiek vėliau, pastatyto akmens – paminklo, kryžkelėje. Šis akmuo, prieš daugelį metų pastatytas kreivėniškių ir svarbus visai apylinkei, stovi visai šalia kito knygnešio, Jono Juozo Durtono, sodybos. Punske ir apylinkėse gyveno ir slapta veikė nemažas būrys knygnešių.

Kiekvienas lietuvis žino, kas buvo knygnešiai, kurie nepaisant caro draudimų skleidė Lietuvišką Žodį. Visa Lietuva kasmet kovo 16-ąją mini Knygnešių dieną – kalbomis, pamaldomis, kartais knygnešių žygiais. Neįprastai liepos 5-ąją Punske pradėjome savą minėjimo tradiciją Pirmuoju knygnešių lauko žaidimu.

Ruošiant šį lauko žaidimą ne be reikalo sukurti du nauji žodžiai.

Nauji, bet iškart suprantami.

Pirmasis žodis – knygykla. Jis paskatintas lenkiško žodžio „Książnica“. Knygykla reiškia ne tik knygų sandėlį, sukauptą knygų rinkinį, bet ir vietą, susijusią su kultūra: su moksliniais pasvarstymais, parodomis, „nesuikuotomis“ naujomis mintimis ir idėjomis, bemaž pamaldžiu susikaupimu ties Spausdinto Žodžio rimtimi.

Šio žodžio ilgai ieškota. Kreiptasi pagalbos į Žodžio meistrus. Pluoštą pasiūlymų pateikė gimtosios kalbos puoselėtojas Henrikas Kulvinskas. Tačiau pavergė mus žodis knygykla – iki šiol nežinotas, bet iškart suprantamas. Šį žodį medyje įamžino mūsų krašto tautodailininkas, drožėjas Jonas Mankauskas. Paprastam logotipui – strėlės fone ant atviros knygos pritūpusiai pelėdai – jis suteikė gyvybės, pelėdos plunksnų švelnumo ir knygos puslapių šlamėjimo. „Punsko knygykla“.

Šį žodį sugalvojo ne bet kas, o iš mūsų krašto kilusi menininkė, rašytoja Birutė Jonuškaitė, Punsko lietuvių kultūros namų direktorės Astos Pečiulienės paprašyta.

Sugalvota dar vieną žodį, kuris lenkų kalba reikštų knygnešį. Iki šiol vartoti žodžiai mums nepatiko, netiko, nes turėjo per mažai turinio, neatskleidė knygnešystės idėjos ir fenomeno. Žodžio paieškos vyko ilgai. Manoma, kad tinkamiausias žodis knygnešiui apibūdinti yra „krzewiciel“. Tai tas, kas nepaisydamas realių ir simbolinių sienų, daug ką aukodamas, neša literatūrą, spausdintą žodį ir skleidžia jį tarp žmonių, senų ir jaunų, apsisikaičiusių ir vos skiemenuojančių.

Žaidimo organizatoriai ir dalyviai

Tiek knygykla, tiek „krzewiciel“ reiškia pagarbą visiems knygnešiams, kurie skleidė šviesą liaudyje. Spaudos draudimas siekė, kad lietuviai užmirštų savo kalbą. Knygnešių dėka įvyko priešingai – žmonės mokėsi skaityti gimtąją kalbą. Carinės Rusijos vykdyta lietuviškos spaudos ir raidyno draudimo politika tapo lietuvių kovos dėl laisvės pradžia. Todėl visą laiką aktualūs yra žodžiai: „Tik laisvi užaugam dideli“, lydėję Pirmojo knygnešių lauko žaidimo dalyvius.

Lietuviai, aktyviai dalyvaujant dvasininkams, sukūrė visą tinklą, kuris ėmėsi knygų ir kitų leidinių spausdinimo Rytprūsiose, jų nelegalaus gabenimo į Lietuvą ir sklaidos. Bemaž kiekviename kaime buvo „kontaktinis asmuo“, pas kurį knygnešiai galėjo paslėpti nešamą literatūrą, pailsėti, persirengti ir apsimesti paprastais, carui paklusniais žmonėmis.

Knygnešystę 2004 m. įvertino UNESCO – kaip unikalų ir pasaulyje atitikmenų neturintį reiškinį.

Šalia žaidimo starto vietos, prie sodybai pažymėti pastatyto akmens, matyti septynių mažėjančių –

nykstančių tolumoje – knygnešių siluetų (iš kartono) eilę. Tai žinomiausio knygnešiams skirto paminklo, Karo muziejaus sodelyje Kaune stovinčios Juozo Zikaro skulptūros „Knygnešys“, kopijos. Instaliaciją sukūrė Vilius Marcinkevičius pagal Irenos Marcinkevičienės idėją.

Prasideda (keletą savaitių vėliau dėl pandemijos) Pirmasis knygnešių lauko žaidimas. Prie knygnešiui Povilui Matulevičiui skirto paminklo pastatyta palapinė žaidimo startui. Čia dalyviai pateikia registracijos lapą, gauna dalyvio kortelę ir trasos aprašymą, velkasi proginius marškinėlius, į kuprines ar ryšulius ima po vieną, dvi ar tris lietuviškas knygas (kai kurios „stipriai panaudotos“).

Anksčiau buvo numatytas trumpas susikaupimas prieš išeinant, tačiau ši mintis pasitraukė, užleisdama vietą linksmam šurmuliui, kurį pagyvino akordeono melodijos. Akordeonu pagrojo iš Kreivėnų kilęs Valentas Uzdila, pakankamai „suaugęs“, kad prisimintų paminklinio akmens statymą, netgi jį statant dalyvavęs. Beje, čia jau minėtas knygnešys Povilas Matulevičius irgi buvo menininkas – akmenskaldys. Jo darbai pasklidę po

apylinkę. Jau ne visada ir beatsime-nama, kas juos atliko.

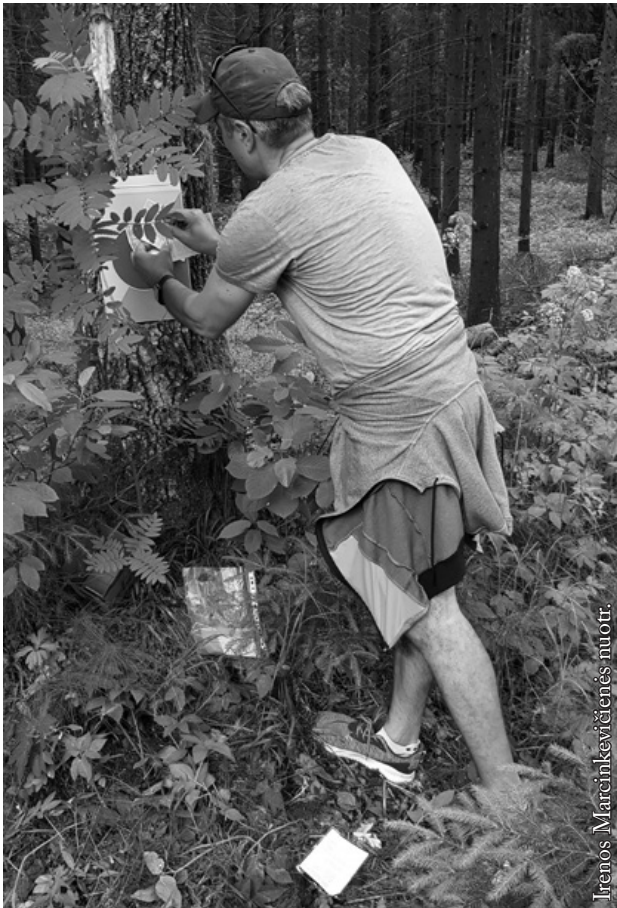
Dalyviai po vieną ar nedidelėmis šeimyninėmis grupelėmis išnyksta už kalnelio. Po valandos, pusantros paminklo ir palapinės aplinka tuštėja.

Dalyviai žygiuoja keliu valstybinės sienos link, bet po keliolikos minučių pasuka kairėn, į nedidelio ūkio kiemą, kur visus pasitinka aptvare linksmai lojantis šeiminingės šunelis. Kiekvienas privalo čia įrengtame pirmajame kontroliniame poste uždėti antspaudą dalyvio kortoje. Ir žygiuos toliau lauko keliu pro kukurūzų lauką, bet dar staigmena – kiekvieno laukia skrajutė su citata iš knygos „Knygnešys. 1864–1904“ (red. P. Ruseckas): „*Sunkią garbingą kovą dėl spaudos pradėjo vyskupas didvyris, tikras tiems laikams tautos vadas, lygus didiesiems Lietuvos kunigaikščiams, Motiejus Valančius. Anais sunkiausiais mums laikais, kai visa Lietuva po 1863–64 metų sukilimo gulėjo rusų priblokšta ir sumindžiota, kai beveik visi galvoją, jaučią Lietuvos žmonės buvo išžudyti, išvaikyti, ištremti, visiškai prislėgti, jis pirmas pakėlė kovą prieš bendrą pravoslavavimo bei rusinimo ir tautos dvasios naikinimo politiką, pakėlė kovą dėl uždraustos spaudos atgavimo. [...]*“

Pradžioje mėgino dar legaliu keliu, jei ne atgauti spaudą, tai nors pralaužti jos draudimą, išrūpinęs iš valdžios bent vienos maldaknygės išleidimą. Tačiau, tam jo žygiui nepavykus, o gal ir nelaukdamas to žygio rezultato, jis pirmas (ne vėliau 1866–1867 m.) pradėjo spausdinti savo knygas Prūsiose ir, suorganizavęs ištikimus vyrus, ėmė slaptaib gabenti jas į Lietuvą ir čia platinti.“

Antrasis kontrolinis postas – Apšalkalnyje. Kalva iš tolo matoma, iškilusi virš aplinkinių laukų, užsėtų kukurūzais, ir ganyklų. Iš jo toli matyti.

Čia, prie vienišos pušies, trispalvis posto ženklas, antspaudas su antru numeriu ir skrajutė su citata iš tos pačios P. Rusecko redaguotos knygos „Knygnešys. 1864–1904“: „*Knygnešių*

Irenos Marcinkvičienės nuotr.

Poste

*patriarchas Jurgis Bieliakas Bielinis**

Jurgis gimė 1846 m. kovo m. 16 d. Purviškės vienkiemy, Suostų par., Biržų apskr. [...]

Išmoko vokiečių, latvių, lenkų ir rusų kalbas. Rygoj mokėsi vokiečių liaudies mokyklų su mažais vaikais, nors pats turėjo daugiau kaip 20 metų. Mokyklą baigė su pagyrimu. [...]

Sueidamas su Suostų klebonu Daukša, J. Bielinis buvo užsikrėtęs lenkiška dvasia. Iš kun. Daukšos gaudavo lenkiškų laikraščių, kuriuos vakarais skaitydavo namie.

Pirmąją savo dukterį J. Bielinis mokė lenkiškai, bet vėliau, apsilankydamas Rygoje ir 1875–6 m. susipažinęs su kun. Jacevičium, atvirto lietuviu. Galimas daiktas, kad kun. Jacevičius jį supažindino su asmenimis, arti stovinčiais prie lietuviškų raštų.

** Jurgio Bielinio tėvą vadino Jakuliu. Bieliniais Jakulius ėmė vadinti vėliau. Bielinio pavardė, pradėdant nuo Jakulio, keitėsi šia tvarka: Bieliniskis,*

Bieliakevičius, Bielianis, Bieliakas, Bielinis. Rusai jį vadindavo Bieliaku.“

Trečiasis trasos postas – Burdulių sodyba, kurioje gyveno Povilas Matulevičius. Dabar ten belikęs griūvantis, senas gyvenamasis namas ir ūkiniai pastatai. Trobos viduje matosi įdomi molinė krosnis, seniau kiekvienoje troboje besipuikavusi, šiandien jau užmiršta. Tačiau užėiti į trobelę negalima dėl pavojaus užgriūti. Uždedame atspaudą ir pasiimame skrajutę, kurioje primenamas knygnešys kreivėniškis (iš „Punsko, Seinų ir Lazdijų krašto knygnešiai ir daraktoriai“): „*Povilas Matulevičius (apie 1850–1929)*

Liaudies meistras, akmentašys, knygnešys.

Vienas pirmųjų Pietų

Lietuvos knygnešių, žmonių vadinamas Poviliuku. Iš pradžių tik laikė, slėpė ir platino gaunamą lietuvišką spaudą, o vėliau pradėjo pats parsinešti jos iš Tilžės. Akmenskaldis darbas buvo gera priedanga knygoms nešioti ir plintinti. Daugiausiai lietuviškos spaudos išplatindavo Punske ir aplinkiniuose kaimuose. Buvo keletą kartų žandarų ir pasienio sargybinių persekiotas, bet pavykdavo pabėgti (kartą pasislėpė ežere, įbridęs tarp nendrių).“

Ketvirtasis kontrolinis postas – po istorijos klystkelių pačiame pasienyje likusi sodyba. Čia dalyviai, jeigu tik nori, gali apžiūrėti puikų kaimo architektūros pavyzdį. Išlikę trys pastatai: medinis gyvenamasis namas,

molinis tvartas ir ypatingai didelė, graži žeminė – rūsys, mūsųose „sklepu“ vadinamas. Dar neseniai šalia augo senas sodas, piktžolėmis užėjęs, matėsi aviliai ir šulinys. Šiuo metu naujieji šeiminkai, Ožkinių Griučiai, kelia sodybą gyvenimui.

Dalyviai, uždėję atspaudą ir nepatingėję pasilenkti prie krepšelio su skrajutėmis, perskaito Sigitą Birgelio eilėrašį:

*„naktis tulžimi pripildė indus
miškus ir laukus
tuštuma tęsė
iki ryto*

*naktį sugėrė aušra
pabudo tauta
ir kaip vaikas
norėjo gyventi“*

Penktąjį postą rasti nelengva – reikia eiti tiesiog per mišką, prisimenant klaidžius ir pavojingus tikrųjų knygnešių kelius. Gerai, jeigu pataikysime į medkirčių naujai išvažinėtą keliuką, jeigu ne – gali tekt ir paklaidžioti, kad pasiektume miško kelių susikirtimą. Į dešinę – Giluščiai, mums reikia eiti tiesiai. Antspauduojame dalyvio kortą ir pasidomime skrajute, kurioje garsiausio knygnešio Jurgio Bielinio nuotrauka ir tekstas pagal lietuviškąją Vikipediją: „*Jurgis Bielinis (kitos*

Medalis

Irenos Marcinkvičienės nuotr.

pavardės: Bieliakas, Jakulis, 1846 m. kovo 16 d. – 1918 m. sausio 8 d., palaidotas Suoste). Lietuvos knygnešys, publicistas, „Aušros“ ir „Varpo“ bendradarbis. Pasirašinėjo slapyvardžiais – Juozapas Baltasis Erelis, J. B. Erelis, Jurgis, Juozapas Baltasai ir kt.“

Šeštasis postas prie kelio per mišką. Reikia dabar pasukti į vos įžiūrimą miško keliuką, pro medžius įžiūrimo lauko link. Šalia posto ženklas – lapelis su citata iš knygos „Knygnešys. 1864–1904“ (red. P. Ruseckas): „Kartą Bieliniiui sugrižus namo, staiga visą namą apsupo policija. Pabėgti nebebuvo galima. Bielinis greit puolęs prie krosnies, išmetęs iš ten malkas ir įlindęs į krosnį, gi jo pati vėl apdėjusi jį malkomis ir, kai policija suėjo į vidų, ji užkūrusi priešais malkų ugnį. Policija, iškretusi namus

ir neradusi Bielinio, keikdama išėjo iš namų, o Bielinis sveikas išlindo iš krosnies.“

Kuriam laikui išeiname iš miško. Kelias klaidus, pamiške, per laukus. Einame šalia miško tol, kol pasukę dešininį pamatome medžiotojų bokštelį. Čia septintasis postas. Nuostabaus grožio apylinkė – girdime paukščių čiulbėjimą, pabaidome gerves, o medžiotojų bokšteliu byloja, kad stirnoms ir vilkams ši vieta nesaugi. Pasižiūrėję tolyn, pamatome kitą kontrolinį postą, o krepšelyje – skrajutė (citata iš knygos „Knygnešys. 1864–1904“, red. P. Ruseckas): „Kad geriau pasisektų pabėgti, Bielinis nusivė batus ir pakabino juos džiovintis, sermėgą metė į kitą pusę, o pats atsigulė prie pečiaus, besiskųsdamas, jog esąs nesveikas ir nuvargęs.

[...] Visiems sumigus, jis patylomis atsikėlė ir išėjo iš namų, kaip gulėjęs. Buvo tai šaltas vasario mėnesio laikas. Išėjęs ir persiritęs per šakų krūvą, pasileido basas ir vienmarškinius bėgti laukais. Kai kojos atgeldavusios, guldavęs ant nugaros, kojas iškeldavęs aukštyn, patrindavęs ir vėl bėgdavęs toliau. Kad nesivytų pėdomis, pribėgęs upelį, šoko į vandenį ir bėgo vandeniui kokių 3 km, iki Auriškių kaimo, kur turėjo gerą pažįstamą. Pažįstamojo paties nerado namie. Tarnaitė tuojau jį aprėdė, bernas užsisodinęs jį ant arklio, nujo dino 3–4 kilometrų pas Mitkų. Nors pabėgti pasisekė, bet nuo šio karto pairo jo stipri sveikata ir pradėjo silpnėti: jau niekad nebeatgavo visiškos sveikatos, nors darbą ir toliau tęsė.“

(Bus daugiau)

Liepos 12 dieną gerbiami
Eugenija ir Pijus Petruškevičiai
iš Jonaraisčio šventė garbingą
50 metų sutuoktvių jubiliejų.

*Auksinis meilės ruduo jau atėjo
Prabėgusių metų kraičius suskaičiuot.
Tas jausmas, kai nuolat dvi širdys ilgėjos,
Subrendo lyg grūdas laiminguos vaikuos.
Auksinėm juostom Jums širdis surišim,
Išpuošime keturis namo kampus,
Surasim melagį, – tą buvusį piršlį,
Ir gerajai sročiai atkelsim vartus.
Auksinės vestuvės!.. Ši laimė aplanko
Tik tuos, kur gyvenime buvo kartu.
Už negandų kančią, už begalę vargo
Lemtis dovanojo Jums meilę vaikų.*

Ilgų ilgiausių metų, kupinų sveikatos,
laimės ir džiaugsmo,
Jums linki

*Vaikai Romas, Alicija ir Darius
su šeimomis*

*Aukso gijom pintas Jūsų bendras kelias,
Iš gausybės rago liejasi darna...
Priesaikas tesėję džiūgaukit šiandieną,
Nes tikroji laimė – Meilė amžina!
Sveikiname auksinių vestuvių progą!*

Prieš 50 metų rugpjūčio 15 d. susituokė
Ona ir Juozas Pečiuliai iš Pelelių.

Būkite sveiki ir drauge gyvenkite ilgai ir
laimingai dar daug metų.

Sesuo Stasė su šeima

PADĖKA

Nuoširdžiai dėkojame anoniminei „Aušros“
skaitytojai už paramą mūsų žurnalui.
Jos vardu sveikiname visus Mindaugus bei gimusiuosius liepos 6-ąją – Lietuvos valstybės dieną.

„Aušros“ redakcija